



SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

HRVATSKI STUDIJI

ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

Lana Končevski

**STUDIJA SLUČAJA
VIĐENJA VLASTITOG MJESTA U
DRUŠTVU KOD MLADIH IZ RAZLIČITIH
ZNANSTVENIH DISCIPLINA**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: doc. dr. sc. Marija Brajdić Vuković

Zagreb, 2019.

SADRŽAJ:

| | |
|---|----|
| 1. UVOD..... | 4 |
| 2. PREGLED LITERATURE I ANALIZA DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA..... | 5 |
| 2.1. Istraživanja o obrazovanju mladih u Hrvatskoj..... | 6 |
| 2.2. Istraživanja o društvenoj i političkoj participaciji mladih..... | 14 |
| 2.3. Problem nezaposlenosti i iseljavanje mladih iz Hrvatske..... | 20 |
| 3. SVRHA I CILJEVI ISTRAŽIVANJA; OPĆA I SPECIFIČNA ISTRAŽIVAČKA PITANJA; OPERACIONALNE DEFINICIJE..... | 23 |
| 3.1. Svrha i ciljevi istraživanja..... | 23 |
| 3.2. Opća i specifična istraživačka pitanja..... | 23 |
| 3.3. Operacionalne definicije..... | 24 |
| 4. OPIS METODE ISTRAŽIVANJA; PRIKUPLJANJE PODATAKA, UZORKOVANJE .. | 24 |
| 4.1. Studija slučaja u sociološkom istraživanju..... | 24 |
| 4.2. Metoda prikupljanja podataka..... | 26 |
| 4.3. Uzorak i terensko postupanje..... | 26 |
| 5. ISTRAŽIVAČKA ETIKA I REFLEKSIVNOST ISTRAŽIVAČICE..... | 28 |
| 5.1. Pitanje istraživačke etike..... | 28 |
| 5.2. Refleksivni osvrt..... | 28 |
| 6. ANALIZA REZULTATA..... | 30 |
| 6.1. Tematska cjelina 1: Odabir studija i iskustvo studiranja..... | 31 |
| 6.2. Tematska cjelina 2: Razvijanje interesa za studij..... | 34 |
| 6.3. Tematska cjelina 3: Primjena odabrane znanstvene discipline u praksi i konkuriranje na tržištu rada..... | 37 |
| 6.4. Tematska cjelina 4: Društveni aktivizam i politička participacija mladih iz različitih znanstvenih disciplina..... | 43 |
| 6.5. Tematska cjelina 5: Promišljanja o vlastitoj budućnosti..... | 46 |
| 6.6. Diskusija..... | 48 |

| | |
|---|----|
| 7. ZAKLJUČAK | 51 |
| 8. DODACI | 53 |
| 8.1. Protokol za dubinski intervju | 53 |
| 8.2. Informirani pristanak | 57 |
| 8.3. Prijava istraživanja 'Povjerenstvu za ocjenu etičnosti istraživanja' | 59 |
| 8.4. Kodna lista | 62 |
| POPIS KORIŠTENE LITERATURE: | 64 |

1. UVOD

Suvremena generacija mladih u Hrvatskoj izložena je mnogim turbulentnim društvenim okolnostima. Nalazimo se u vremenu ekonomske, ali i moralne krize. Novije generacije mladih obilježava trend pasivnosti. Mladi sve rjeđe sudjeluju u pitanjima javne stvari jer je općenita građanska atmosfera obilježena primjetnim demokratskim deficitom i nepovjerenjem prema političkim procesima i akterima. Uz to, gospodarska i socijalna kriza potaknuli su iseljavanje mladih iz Hrvatske do te mjere da više od polovice mladih koji su sudjelovali u ovom istraživanju svoju budućnost vidi izvan granica Republike Hrvatske. Ovo istraživanje bavi se visokoobrazovanim mladim ljudima i njihovim viđenjem vlastitog mjesta u društvu; njihovim obrazovanjem, karijerama, društvenim i političkim angažmanom te željama, težnjama i aspiracijama za osnivanjem obitelji i budućim životom.

U prvom dijelu ove studije slučaja daje se pregled literature i analiza dosadašnjih, u prvom redu kvantitativnih, statističkih istraživanja. Ovaj pregled podijeljen je u tri teme; obrazovanje mladih u Hrvatskoj, društvena i politička participacija mladih u Hrvatskoj te nezaposlenost i iseljavanje mladih iz Hrvatske. Jedan od zadataka samog rada bio je usporediti dosadašnja istraživanja s rezultatima ovog kvalitativnog istraživanja. Stoga su odabrane teme koje su komplementarne pitanjima obrađenim u ovoj studiji slučaja. U poglavljima koja slijede opisani su ciljevi i svrha ovog istraživanja, postavljeno je opće istraživačko pitanje kao i specifična istraživačka pitanja. Obrazložena je metoda studije slučaja te je primjerima potkrijepljen način na koji se studija slučaja koristi kao metoda u sociološkim istraživanjima. Nadalje, opisana je metoda prikupljanja podataka i metoda uzorkovanja; terensko postupanje; istraživačka etika i refleksivnost istraživačice.

Središnji dio rada zauzima analiza podataka. Analiza je podijeljena u pet tematskih cjelina; odabir studija i iskustvo studiranja, razvijanje interesa za studij, primjena odabrane znanstvene discipline i konkuriranje na tržištu rada, društveni aktivizam i politička participacija mladih iz različitih znanstvenih disciplina te promišljanja o vlastitoj budućnosti. U analizi su korišteni citati s intervju sa sudionicima istraživanja. Na samom kraju nalazi se poglavlje pod nazivom *Diskusija* u kojem se odgovara na opće i specifična istraživačka pitanja. U zaključku rada nalazi se komparacija rezultata dosadašnjih kvantitativnih i ovog kvalitativnog istraživačkog rada. U aneksu rada nalaze se priloženi *Protokol za dubinski intervju, Informirani pristanak, Prijava istraživačkog prijedloga povjerenstvu za ocjenu etičnosti istraživanja* i *Kodna lista*.

2. PREGLED LITERATURE I ANALIZA DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA

Tema mladih i njihovog života te životnih odabira u privatnom i javnom smislu vrlo je aktualna u društvenim znanostima posljednjih godina. Potrebe, potencijali i problemi mladih aktualna su pitanja za znanstvenike koji se bave istraživanjem hrvatskog društva jer upućuju na tome koji su općeniti problemi prisutni u Hrvatskoj. Odgovor na pitanje zašto istraživati upravo mlado stanovništvo dao je hrvatski sociolog Josip Županov posluživši se sljedećom metaforom: „*Molim čitatelja da pokuša zamisliti kako bi izgledao sociološki atlas ili barem mapa današnje Hrvatske, ako bi ju tko napravio. Meni se čini da bi bila slična mapi Antarktika. Mislim na to da se taj kontinent predočava kao velika bijela ploha ispod koje je skriven pravi reljef kopna. Hrvatska ne bi odgovarala baš kompaktnoj bijeloj plohi nego više velikim bijelim mrljama, pa bi njezin reljef bio tek djelomično vidljiv. Što bi značile te mrlje? One bi bile društveni fenomeni o kojima nemamo nikakvih znanstvenih empirijskih podataka ili ih imamo vrlo malo. Drugim riječima, tamo gdje nije bilo sustavnih socioloških istraživanja suočili bi se s bjelinom.*“¹ Znanstveno istraživanje mladih u Hrvatskoj pridonijet će smanjivanju tih *bijelih mrlja* na zamišljenoj sociološkoj mapi Hrvatske. Sociološka istraživanja mladih potrebna su nam jer su mladi nositelji društvenog napretka; njihovi interesi, tendencije i aspiracije; njihove želje i nade; njihovo viđenje vlastite budućnosti govore uvelike o stupnju društvenog razvitka čitave države. Ako se istraže problemi, potrebe i interesi mladih otvorit će se prostor za promjenu socijalne politike prema mladima, otvorit će se više paralelnih horizonata za djelovanje prema potrebama mladog (reproduktivno i radno sposobnog) stanovništva. Na taj se način može djelovati ka rješavanju onih temeljnih i stalnih društvenih problema koji muče Hrvatsku: nemogućnost zapošljavanja, nizak društveni standard, nestabilna politička i društvena situacija, iseljavanje iz Hrvatske i nepomlađivanje stanovništva.

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu (skraćeno IDIZ) istaknuta je institucija koja se bavi upravo znanstveno-istraživačkim radom u području sociologije i srodnih znanosti. Većina literature koja se koristila kao podloga za istraživanje provedeno u svrhe pisanja ovog rada, dolazi upravo od društvenih znanstvenika koji djeluju pod krovnom institucijom IDIZ-a. Nadalje, mnoga istraživanja poticana su od strane Ministarstva socijalne politike i mladih, Hrvatske gospodarske komore ili su stipendirana od strane Sveučilišta u

¹ Županov, J. (2002) *Umjesto pregovora*, u: *Mladi uoči trećeg milenija*, ur: Ilišin, V. i Radin, F., Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, str: 9

Zagrebu. Od politički orijentiranih institucija koje se bave problemima mladih u Hrvatskoj valja spomenuti Zaklada Friedrich Ebert Stiftung u Zagrebu. Riječ je o njemačkoj političkoj zakladi koja se, prema programu dostupnom na internetskim stranicama zalaže za njegovanje „temeljnih ideja i vrijednosti socijalne demokracije: slobodu, pravdu i solidarnost.“² Cilj je bio koristiti se literaturom iz različitih vrijednosnih izvorišta: od projekata podržanih od strane Vlade Republike Hrvatske ili nekog Ministarstva, do onih u svrhu promoviranje određene političke misli pa sve do objektivnog, znanstvenog rada.

2.1. Istraživanja o obrazovanju mladih u Hrvatskoj

Posljednjih godina u Hrvatskoj se vode rasprave o reformi obrazovnog sustava. Proces reforme pokrenut je nakon donošenja *Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije*, poznatije pod kolokvijalnim nazivom *kurikularna reforma* iz 2014. godine kojoj je cilj bilo razviti koncept obrazovanja usmjeren na usvajanje znanja i poboljšanje ishoda učenja.³ U području visokoškolskog obrazovanja najvažniji proces bio je ulazak u takozvani *bolonjski sustav obrazovanja*⁴. Hrvatska je *Bolonjsku deklaraciju* potpisala na ministarskoj konferenciji 2001. godine. Akademske godine 2005./2006. studijskih programi usklađeni su s ciljevima Bolonjske deklaracije te je upisana prva generacija studenata u novi sustav visokog obrazovanja.⁵

Bez obzira na spomenuta nastojanja da se poboljša obrazovanje u Hrvatskoj i to po principu cjeloživotnog učenja i obrazovanja, podaci o kvaliteti obrazovanja su poražavajući. Prema *The Global Competitiveness Reportu* za 2017.-2018. *Svjetskog ekonomskog foruma*, u petom stupu koji se odnosi na obrazovanje i osposobljavanje, Hrvatska zauzima 60. mjesto od 137 država.⁶ U Hrvatskoj djeluje 8 javnih i dva privatna sveučilišta, međutim na svjetskim rang ljestvicama ona su iznimno nisko rangirana. Prema kvaliteti obrazovnog sustava Hrvatska zauzima 112. mjesto.⁷

Bez obzira na lošu situaciju u hrvatskom obrazovanju, prema podacima kvantitativnog, kolaboralnog istraživanja Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu i

² Friedrich Ebert Stiftung, *O nama – Zaklada Friedrich Ebert* [<https://www.fes-croatia.org/about/friedrich-ebert-stiftung/>], pristupljeno: 23. srpnja 2019.]

³ Gvozdanović, A. et al (2019) *Istraživanje mladih u Hrvatskoj*, Zagreb: Zaklada Friedrich Ebert Stiftung, str: 19

⁴ Gvozdanović, A. et al (2019) *Istraživanje mladih u Hrvatskoj*, Zagreb: Zaklada Friedrich Ebert Stiftung, str: 19

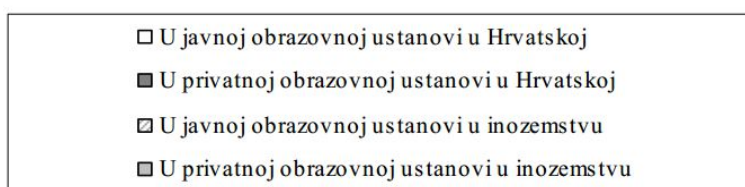
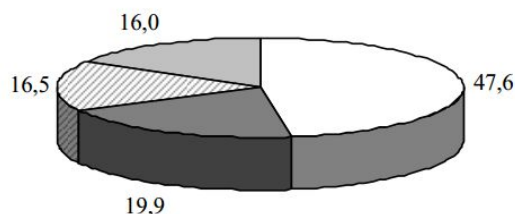
⁵ Sveučilište u Zagrebu, *Bolonjski proces - put prema zajedničkom europskom visokoobrazovnom prostoru*, [http://www.unizg.hr/studiji-i-studiranje/cjelozivotno-obrazovanje-i-usavršavanje/podrska_nastavnicima/ucenje-i-poucavanje-u-visokom-obrazovanju-upravo/bolonjski-proces/], preuzeto: 23. srpnja 2019]

⁶ Gvozdanović, A. et al (2019) *Istraživanje mladih u Hrvatskoj*, Zagreb: Zaklada Friedrich Ebert Stiftung, str: 19

⁷ Gvozdanović, A. et al (2019) *Istraživanje mladih u Hrvatskoj*, Zagreb: Zaklada Friedrich Ebert Stiftung, str: 19

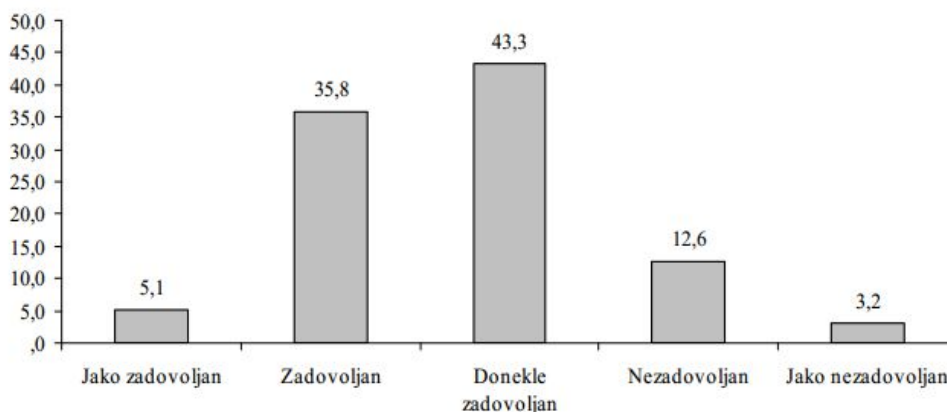
Zaklade Friedrich Ebert *Mladi u vremenu krize* iz 2013. godine, vidljivo je kako je dvije trećine mladih naklono školovanju u obrazovnim ustanovama u Hrvatskoj. Za inozemstvo ili privatni sektor odlučila bi se tek trećina ispitanih mladih⁸. To pokazuje sljedeći grafikon:

Grafikon 1. Preferirana lokacija obrazovanja mladih (%)⁹



Nadalje, isto istraživanje pokazuje kako su mladi u većoj ili manjoj mjeri zadovoljni obrazovanjem u Hrvatskoj.

Grafikon 2. (Ne)zadovoljstvo mladih kvalitetom obrazovanja u Hrvatskoj (%)¹⁰



Zanimljivo istraživanje provele su Vedrana Spajić Vrkaš i Dunja Potočnik, a izneseno je u znanstvenom radu pod nazivom *Mladi i obrazovanje pred izazovima globalne*

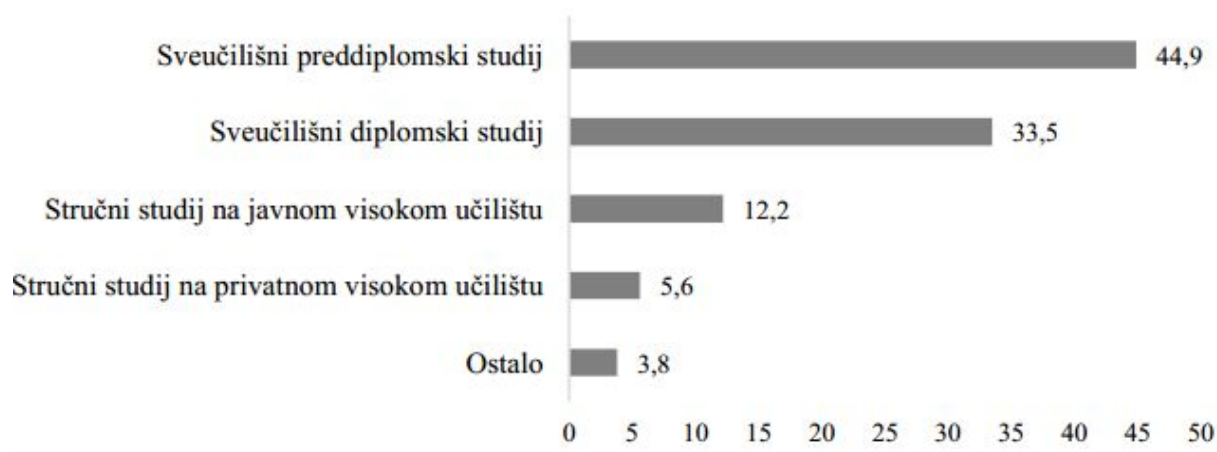
⁸ Ilišin, V. et al. (2013) *Mladi u vremenu krize*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i zaklada Friedrich Ebert Stiftung, str:46

⁹ Ilišin, V. et al. (2013) *Mladi u vremenu krize*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i zaklada Friedrich Ebert Stiftung, str:47

¹⁰ Ilišin, V. et al. (2013) *Mladi u vremenu krize*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i zaklada Friedrich Ebert Stiftung, str:48

konkurencije (2017). Ovdje se iznose rezultati tog istraživanja povezani s distribucijom studenata prema vrsti studija kojeg pohađaju. Poduzorak korišten za istraživanje ovog parametra bio je 536 studenata; dvije petine ispitanih pohađalo je preddiplomski studij, trećina ih je bila na diplomskom studiju, osmina na javnom stručnom studiju, a gotovo upola manje na stručnom privatnom studiju.

Grafikon 3. Distribucija studenata prema vrsti studija kojeg pohađaju (%)¹¹



Istraživanje je realizirao Institut za društvena istraživanja u Zagrebu na uzorku od 2000 ispitanika i daljnjom analizom dobiveni su sljedeći podaci: sveučilišne preddiplomske studije najčešće pohađaju najmlađi ispitanici koji su završili četverogodišnje srednje škole, pri čemu ih polovica studira redovito bez plaćanja školarine, dok ih nešto manje od polovice studira redovito i plaća školarinu.¹² Na sveučilišnom diplomskom studiju najviše je mladih iz najstarije dobne kohorte, koji su prethodno stekli diplomu prvostupnika i koji ne plaćaju nastavak studija na diplomskoj razini.¹³ Studenti stručnih studija na visokim, javnim učilištima nisu bili u signifikantnoj mjeri diferencirani prema dobi, ali se zato razlikuju prema obrazovanju; većina ih dolazi iz trogodišnjih srednjih strukovnih škola i studiraju izvanredno,

¹¹ Ilišin, V., Spajić Vrkaš, V. (2017) *Generacija osujećenih: mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, str: 125

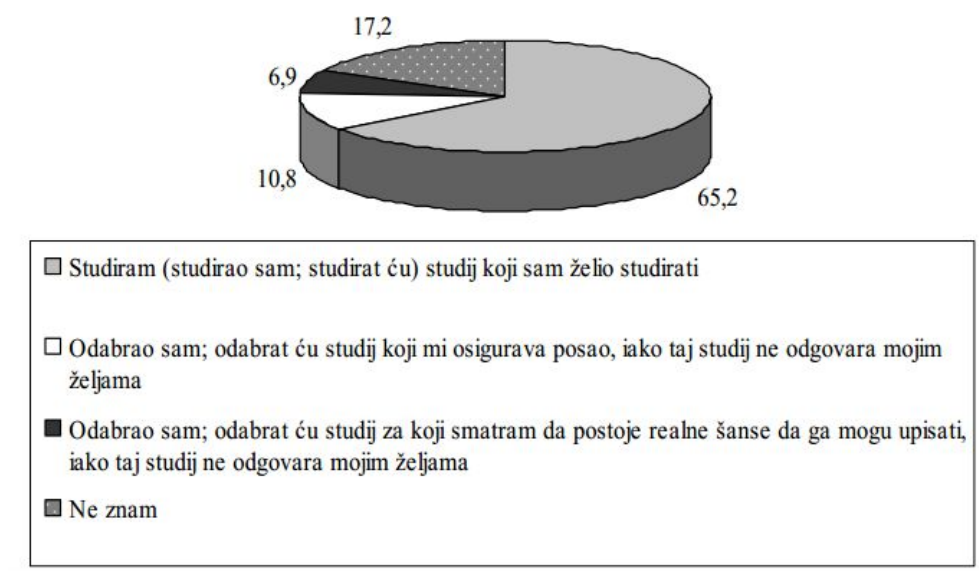
¹² Ilišin, V., Spajić Vrkaš, V. (2017) *Generacija osujećenih: mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, str: 125

¹³ Ilišin, V., Spajić Vrkaš, V. (2017) *Generacija osujećenih: mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, str: 125

odnosno plaćaju punu školarinu.¹⁴ Studenti privatnih sveučilišta dobno se ne razlikuju, nisu pohađali srednje strukovne škole i svi plaćaju školarinu.¹⁵

Uspjesi u obrazovanju povezani su s motivacijom samih studenata. Obrazovne ustanove najradije pohađaju djevojke i to studentice na svim razinama studija, dok su za pohađanje škole najmanje motivirani i neodlučni mladići koji pohađaju srednju školu.¹⁶ Dvije trećine ispitanih bivših, sadašnjih i budućih studenata (N=772) uspjelo je upisati ili tvrde da će moći upisati željeni studij.¹⁷ Desetina ispitanih odlučuje se za posao za kojeg nisu zainteresirani, ali smatraju da će im studij omogućiti lakše pronalaženje posla.¹⁸

Grafikon 4. Upis mladih na željeni studij (%)¹⁹



Što se prelaska na višu razinu studija tiče, u ranijim istraživanjima dobiveni su sljedeći rezultati: najveći dio ispitanih studenata planira završiti diplomski studij, malo manje od četvrtine studenata misli ići na poslijediplomski specijalistički ili doktorski studij. Tek 8,5% studenata završit će preddiplomsku razinu studija. Oni ostali planiraju završiti višu školu, dok tek 1,5% nakon više škole žele upisati fakultet.

¹⁴ Ilišin, V., Spajić Vrkaš, V. (2017) *Generacija osujećenih: mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, str: 125

¹⁵ Ilišin, V., Spajić Vrkaš, V. (2017) *Generacija osujećenih: mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, str: 126

¹⁶ Ilišin, V. et al. (2013) *Mladi u vremenu krize*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i zaklada Friedrich Ebert Stiftung, str:49

¹⁷ Ilišin, V. et al. (2013) *Mladi u vremenu krize*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i zaklada Friedrich Ebert Stiftung, str: 54

¹⁸ Ilišin, V. et al. (2013) *Mladi u vremenu krize*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i zaklada Friedrich Ebert Stiftung, str: 54

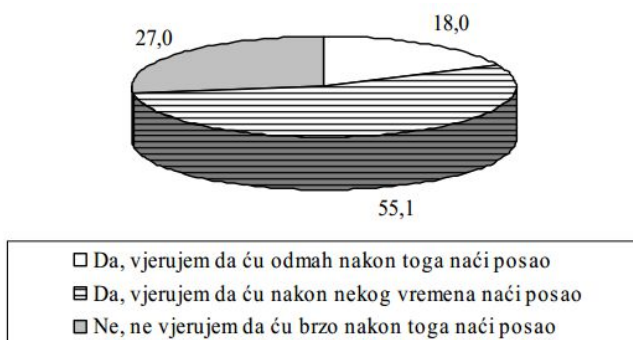
¹⁹ Ilišin, V. et al. (2013) *Mladi u vremenu krize*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i zaklada Friedrich Ebert Stiftung, str: 53

Grafikon 5: Planovi studenata u pogledu završetka studija i nastavka obrazovanja (%)²⁰



Grafikon koji slijedi pokazuje kako većina studenata smatra da će ubrzo nakon završenog studija pronaći posao. Svi mladi izrazili su određene profesionalne aspiracije prilikom pronalaska posla.

Grafikon 6. Percepcija studenata o brzini pronalaska posla nakon završetka studija (%)



Rezultati dosadašnjih istraživanja ukazuju i na visok stupanj zastupljenosti tradicionalnih aspiracija poput pronalaska posla koji može osigurati egzistenciju.²¹ Aspiracije povezane s dodatnim usavršavanjem i edukacijom, radom u struci i radom s ljudima izrazila je petina mladih, dok su se za društveno koristan posao i poduzetništvo izrazili tek trećinu njih.²² Bavljenje znanstvenim radom privlači tek 10% ispitanika i tako predstavlja najmanje zastupljenu profesionalnu aspiraciju među mladima.²³

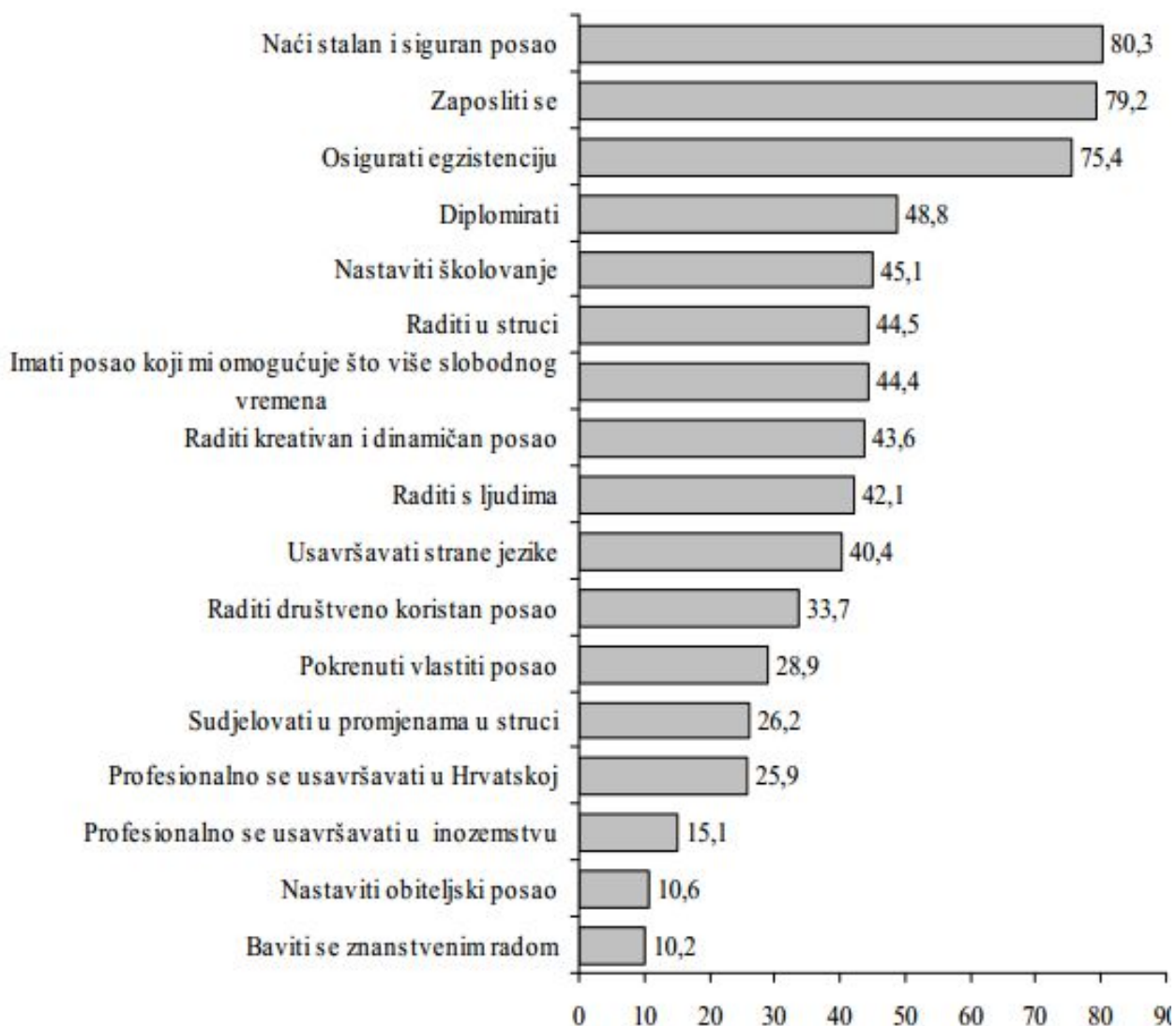
²⁰ Ilišin, V., Spajić Vrkaš, V. (2017) *Generacija osujećenih: mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, str: 127

²¹ Ilišin, V. et al. (2013) *Mladi u vremenu krize*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i zaklada Friedrich Ebert Stiftung, str: 56

²² Ilišin, V. et al. (2013) *Mladi u vremenu krize*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i zaklada Friedrich Ebert Stiftung, str: 56

²³ Ilišin, V. et al. (2013) *Mladi u vremenu krize*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i zaklada Friedrich Ebert Stiftung, str: 56

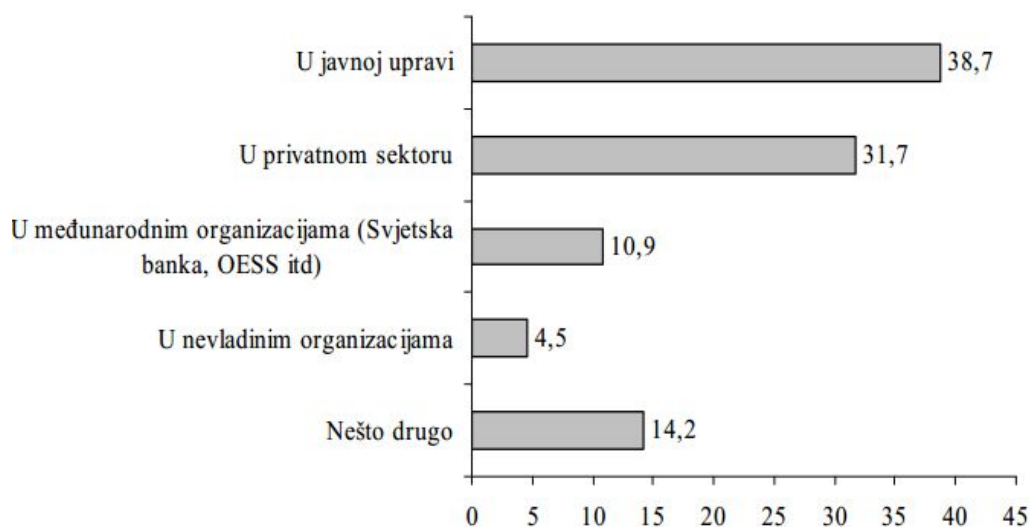
Grafikon 7. Profesionalne aspiracije mladih (%)²⁴



Prema istraživanju *Mladi u vremenu krize*, mladi preferiraju zaposlenje u javnom sektoru, dok se zazire od zaposlenja u privatnom sektoru. Skoro dvije petine mladih želi raditi u javnoj upravi, tek trećina smatra da zaposlenje u privatnom sektoru može osigurati ispunjavanje njihovih profesionalnih aspiracija.

²⁴ Ilišin, V. et al. (2013) *Mladi u vremenu krize*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i zaklada Friedrich Ebert Stiftung, str: 55

Grafikon 8: Preferirani sektor zaposlenja mladih (%)²⁵



Hrvatsko stanovništvo izrazito je pogođeno ekonomskom krizom, posebice zbog visoke nezaposlenosti. Nezaposlenost mladih varira, u posljednjih dvadesetak godina, u stopi oko 30%.²⁶ Mladi često prihvaćaju poslove izvan svoje struke, a podaci iz istraživanja *Mladi u vremenu krize* pokazuju kako čak dvije petine zaposlenih mladih ne radi u struci, 38% izjavljuju da rade u struci, 19% djelomično rade u struci, dok 2% nema izučeno zanimanje pa ne mogu ustvrditi rade li u struci.²⁷ Više od polovice mladih zaposleno je na puno radno vrijeme, odnosno 40 sati tjedno.²⁸

U već spomenutim istraživanju *Mladi i obrazovanje pred izazovima globalne konkurencije* (2017), autorice su istražile kakva je percepcija koristi koju pojedinac ima od obrazovanja. Najveći dio mladih smatra da obrazovanje pomaže olakšati komunikaciju sa svijetom, te da će zbog obrazovanja napredovati na poslu ili naći bolje plaćen posao. Neki mladi važnost obrazovanja vide u poboljšanju životnog standarda i ugleda u društvu. Manje od polovice stavlja naglasak na sigurnost posla i društvenu moć, uspješno rješavanje svakodnevnih problema, uživanje kvalitetnije zdravstvene zaštite i uspostavljanje boljih

²⁵ Ilišin, V. et al. (2013) *Mladi u vremenu krize*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i zaklada Friedrich Ebert Stiftung, str: 57

²⁶ Ilišin, V. et al. (2013) *Mladi u vremenu krize*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i zaklada Friedrich Ebert Stiftung, str: 61

²⁷ Ilišin, V. et al. (2013) *Mladi u vremenu krize*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i zaklada Friedrich Ebert Stiftung, str: 61

²⁸ Ilišin, V. et al. (2013) *Mladi u vremenu krize*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i zaklada Friedrich Ebert Stiftung, str: 62

međuljudskih odnosa, dok je za nešto više od jedne trećine mladih obrazovanje sredstvo napredovanja u političkoj hijerarhiji.²⁹

Grafikon 9: Percepcija koristi koje pojedinac ima od obrazovanja (%)³⁰



Iz iznesenih statističkih podataka, dobivenih u spomenutim istraživanjima, vidljivo je kako je obrazovanje mladih kao oblik osposobljavanja za život, povezano s pripremom za tržište rada kojeg određuju globalni trendovi i potrebe društva. Mladi su u današnjem svijetu umni kapital, ljudski resurs za razvoj kojega je ključno obrazovanje. Prema podacima Eurostata 34,1% Hrvata u dobnoj skupini od 30 do 34 godine je visoko obrazovano.³¹ Iz tih je podataka vidljivo da se Hrvatska, u odnosu na prijašnje godine (primjerice 2017. godinu kada je bilo 28,7 % visokoobrazovanog stanovništva u navedenom dobnom stratumu) približava cilju od 35% visokoobrazovanog stanovništva.³² Razlog tome može biti na početku poglavlja iznesena reforma obrazovnog sustava i osvještavanje stanovništva o važnosti promjena u kurikularnom sustavu već u osnovnim i srednjim školama. Svakako, podizanje kvalitete

²⁹ Ilišin, V., Spajić Vrkaš, V. (2017) *Generacija osujećenih: mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, str: 96

³⁰ Ilišin, V., Spajić Vrkaš, V. (2017) *Generacija osujećenih: mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, str: 96

³¹ Eurostat (2019) *Tertiary educational attainment by sex, age group 30-34* [https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t2020_41&plugin=1., pristupljeno 25.srpnja 2019]

³² Eurostat (2019) *Tertiary educational attainment by sex, age group 30-34* [https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t2020_41&plugin=1., pristupljeno 25.srpnja 2019]

obrazovanja na svim razinama, može potaknuti mlade da ostanu u sustavu obrazovanja i prepoznaju važnost cjeloživotnog principa učenja koje im može osigurati samostalnost, zapošljavanje i smanjiti rizike nemogućnosti sudjelovanja na tržištu rada. Time će se i Hrvatska uklopiti u europski, ali i globalni kontekst visokokonkurentnog tržišta rada.³³

2.2. Istraživanja o društvenoj i političkoj participaciji mladih

Kada se govori o participaciji mladih u socijalnom i političkom kontekstu, govori se o spremnosti i potrebama mladih da svojim djelovanjem sudjeluju u pitanjima javne stvari. Pritom se naglasak stavlja na odnos mladih prema političkoj kulturi, koja se shvaća kao odnos pojedinca i političkih vrijednosti, institucija i aktivne participacije u građanskom (demokratskom) političkom sustavu. S demokratskom političkom kulturom povezuje se koncept građanstva koje implicira odnos građana prema društvu te uključuje osjećaj pripadnosti zajednici; članstva u društvu sebi sličnih s jedne, a individualnosti i samostalnost s druge strane; jednakosti; odgovornosti i participacije.³⁴ U širem smislu, sudjelovanje u politici može se operacionalizirati kao sudjelovanje u procesima odlučivanja kroz razne institucionalne mehanizme³⁵, dok bi u užem smislu politička participacija bila aktivno uključivanje u rad institucionalnih mehanizama. Mladi, posebice oni koji su rođeni i odrastaju u trećem mileniju, pod utjecajem su različitih faktora (drugačijih životnih ciklusa, specifičnog generacijskog iskustva i epohalnih zbivanja) te nije iznenađujuće da sve to utječe na uključivanje mladih u društveni i politički aktivizam.³⁶ Mladi trećeg milenija, kako u Hrvatskom tako i u svakom drugom europskom društvu, razlikuju se od starijih građana prema karakteristikama njih kao političkog subjekta u nekoliko faktora:

- a) Prema liberalnom i otvorenijem odnosu prema promjenama političkih stajališta;
- b) Prema smanjenom interesu za politiku, rjeđem izlasku na izbore, slabijim ili nikakvim stranačkom vezivanjem;
- c) Prema sklonosti izvaninstitucionalnom političkom angažmanu, pri čemu se uključivanje u civilne udruge i volonterski rad smatraju jednim od najefikasnijih

³³ Ilišin, V., Spajić Vrkaš, V. (2017) *Generacija osujećenih: mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, str: 137

³⁴ Ilišin, V., Spajić Vrkaš, V. (2015) *Potrebe, problemi i potencijali mladih u Hrvatskoj*, Zagreb: Ministarstvo socijalne politike i mladih, str: 99

³⁵ CESI (2009) *Sudjelovanje mladih u politici grada Zagreba*, Zagreb: Centar za edukaciju savjetovanje i istraživanje [<http://www.cesi.hr/hr/sudjelovanje-mladih-u-politici-grada-zagreba/>], pristupljeno 25. srpnja 2019]

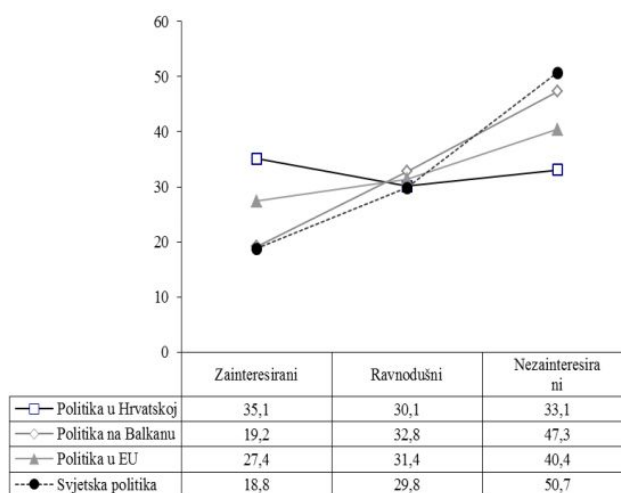
³⁶ Ilišin, V., Spajić Vrkaš, V. (2015) *Potrebe, problemi i potencijali mladih u Hrvatskoj*, Zagreb: Ministarstvo socijalne politike i mladih, str: 100

oblika političke socijalizacije za buduću punu i odgovornu građansku političku participaciju;

- d) Prema distanciranosti od politike (koja se najčešće tumači kroz diskurs teorije životnih ciklusa po kojoj se pretpostavlja da će u zrelijoj dobi i oni postati društveno i politički aktivni jer će se promijeniti njihovi socijalni uvjeti i značajke).³⁷

U istraživanju *Mladi u vremenu krize* ispitani su odnosi mladih prema politici i demokraciji u društvu u Hrvatskoj. Podaci potvrđuju tendenciju nezainteresiranosti i/ili ravnodušnosti mladih prema političkim zbivanjima kako u Hrvatskoj i na Balkanu, tako i u Europi te u svijetu.

Grafikon 10: Interes mladih za politiku na različitim razinama (%)³⁸



Mlade na političku apstinenciju često potiče osjećaj da ne mogu utjecati na rad institucija vlasti. Naime, u istom istraživanju, tek 17% mladih smatra da je njihov glas važan te da jako ili donekle utječe na to kako se upravlja nacionalnim institucijama vlasti, a 19% tako misli u kontekstu lokalnih tijela vlasti.³⁹

Odgovor na pitanje zašto su mladi društveno i politički nezainteresirani, moglo bi se pronaći ako se istraže dodiri mladih s društvenom aktivnosti i političkom participacijom za vrijeme školovanja. Za potrebe ovog rada proučavala sam literaturu koja se bavi percepcijom društvene i političke participacije kod srednjoškolaca i studenata. Srednjoškolce je istraživala

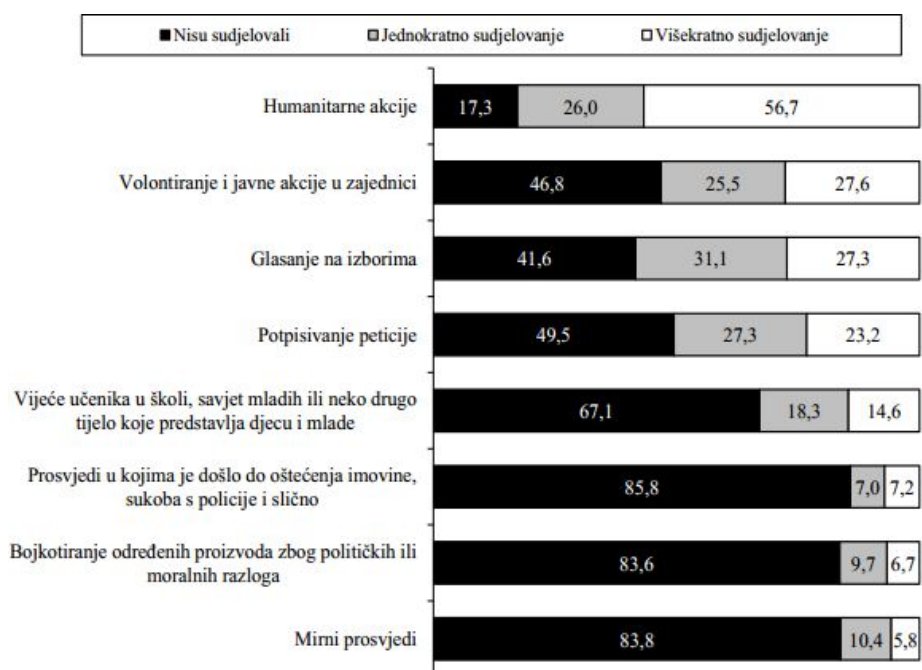
³⁷ Ilišin, V., Spajić Vrkaš, V. (2015) *Potrebe, problemi i potencijali mladih u Hrvatskoj*, Zagreb: Ministarstvo socijalne politike i mladih, str: 99

³⁸ Ilišin, V. et al. (2013) *Mladi u vremenu krize*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i zaklada Friedrich Ebert Stiftung, str: 108

³⁹ Ilišin, V. et al. (2013) *Mladi u vremenu krize*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i zaklada Friedrich Ebert Stiftung, str: 108

Vlasta Ilišin u znanstvenom radu pod nazivom *Politička participacija maturanata*. U tom se radu analiziralo sudjelovanje učenika u različitim građanskim i političkim aktivnostima te učlanjenost u različite društvene organizacije kao i izvori informacija o društvenim i političkim zbivanjima. Općenita pretpostavka za socijalnu i političku participaciju mladih jest izloženost utjecaju političkih stavova roditelja. Istraživanja pokazuju kako mladi vrlo rijetko razgovaraju s roditeljima o društvenim i političkim događajima, dok ih dvije petine ili dijeli političke stavove s roditeljima ili izjavljuju da nikako ne mogu procijeniti stupanj (ne)slaganja s roditeljima.⁴⁰ Također, istraživanja pokazuju kako s dobi raste i broj onih koji se deklariraju politički različito od roditelja. Prema tome, može se reći da većina hrvatskih srednjoškolaca odrasta u obiteljima nesklonim građanskom i političkom aktivizmu što svakako utječe na društvenu i političku socijalizaciju i (ne)aktivizam mladih. Grafikoni koji slijede prikazuju sudjelovanje maturanata u građanskim aktivnostima i članstvo u različitim organizacijama. Može se iščitati kako su humanitarne akcije jedini tip aktivnosti u kojima je većina ispitanika ovog istraživanja sudjevala. Ostale više zastupljene aktivnosti jesu volonterski projekti, glasovanje na izborima i potpisivanje peticija. Maturanti najčešće sudjeluju u nekom obliku društvenog aktivizma, odnosno članovi su neke društvene organizacije.

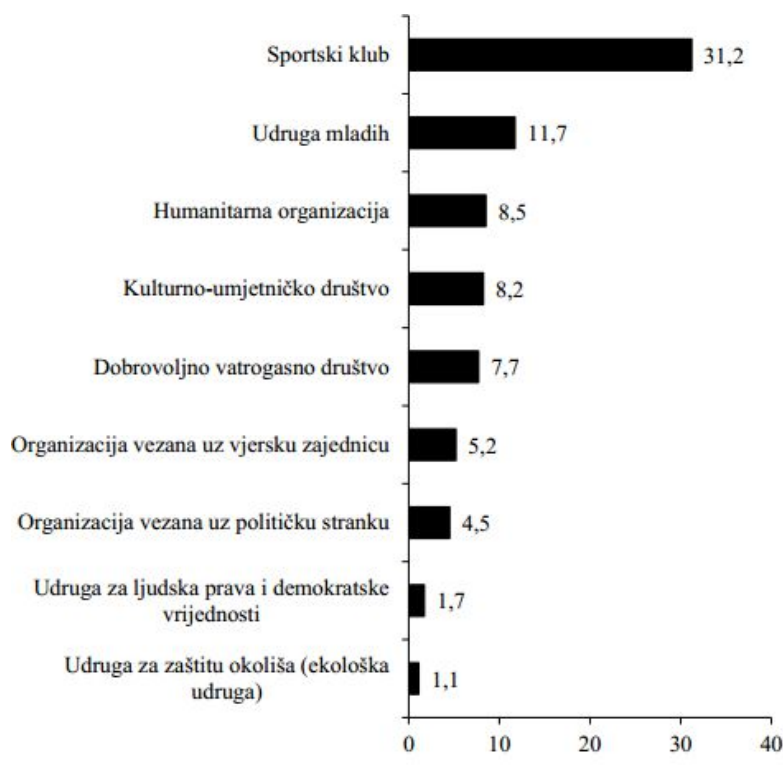
Grafikon 11: Sudjelovanje maturanata u građanskim aktivnostima (%)⁴¹



⁴⁰ Kovačić, M., Horvat M. (2006) *Od podanika do građanina: razvoj građanske kompetencije mladih*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i GONG, str: 95

⁴¹ Kovačić, M., Horvat M. (2006) *Od podanika do građanina: razvoj građanske kompetencije mladih*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i GONG, str: 96

Grafikon 12: Članstvo maturanata u društvenim organizacijama⁴²



Najpopularnija društvena udruženja među srednjoškolcima jesu sportski klubovi, u kojima muškarci participiraju znatno više od žena, a vjerojatno je da su i razlike na osnovi tipa obrazovnog programa dijelom uvjetovane spolnom strukturom u srednjim školama.⁴³ Gimnazijalci više od ostalih participiraju u radu humanitarnih organizacija, dok su općenito svi maturanti skloniji učlanjivanju u političke stranke što im je program koji pohađaju zahtjevniji.⁴⁴

Iduće istraživanje koje je poslužilo kao literatura za ovaj rad jest istraživanje *Studenti i politika: pragmatizam bez iluzija* (2014) ponovno autorice Vlaste Ilišin. Istraživanje pokazuje kako su za politiku i političke događaje navise zainteresirani studenti Sveučilišta u Zagrebu i Sveučilišta u Splitu, završeni gimnazijalci te pristaše HNS-a, a najmanje studenti riječkog i osječkog sveučilišta te bivši polaznici strukovnih škola i oni koji ne podržavaju niti

⁴²Kovačić, M., Horvat M. (2006) *Od podanika do građanina: razvoj građanske kompetencije mladih*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i GONG, str: 101

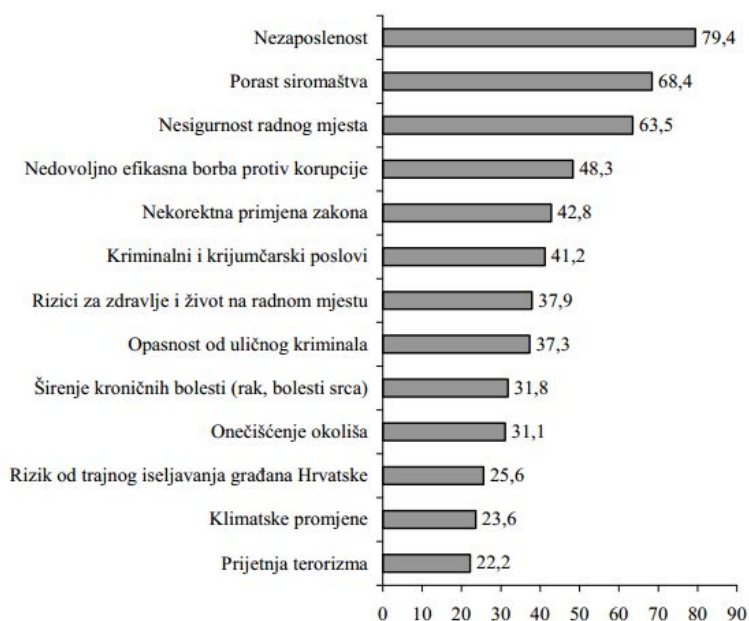
⁴³ Kovačić, M., Horvat M. (2006) *Od podanika do građanina: razvoj građanske kompetencije mladih*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i GONG, str: 101

⁴⁴ Kovačić, M., Horvat M. (2006) *Od podanika do građanina: razvoj građanske kompetencije mladih*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i GONG, str: 101

jednu stranku.⁴⁵ Kao kod maturanata, i kod studenata je internet kao izvor društvenih i političkih novosti izbio na prvo mjesto, slijede ga televizija i dnevne novine dok se praćenje radijskih vijesti znatno prorijedilo, a najslabije praćen je dnevni tisak.⁴⁶ Ipak, studenti ipak pokazuju postojanje neke političke zainteresiranosti, što pokazuje podatak da ih gotovo tri četvrtine iskazuje svoju stranačku preferenciju, s time da raste i broj onih koji ne prepoznaju nijednu stranku vrijednu svog biračkog povjerenja.⁴⁷ Raste broj studenata učlanjenih u političke stranke, no to ne mora značiti i veću ili potpunu političku participaciju. Isto tako, kod studenata je vidljiv veći društveni aktivizam u pogledu angažmana u organizacijama civilnog društva.⁴⁸

Istraživanje *Studenti i politika: pragmatizam bez iluzija* dalo je iste rezultate kao i istraživanje *Mladi u vremenu krize*. I studentski doživljaj društvene realnosti pokazao se poprilično stabilnim, a dao je zanimljiv ali i uznemirujuć zbir društvenih problema koji nagrizaju stabilnost u državi.

Grafikon 11: Rang ljestvica percipiranih problema hrvatskog društva (%)⁴⁹



⁴⁵ Ilišin, V. (2014) *Sociološki portret hrvatskih studenata*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu: str: 234

⁴⁶ Ilišin, V. (2014) *Sociološki portret hrvatskih studenata*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu: str: 234

⁴⁷ Ilišin, V. (2014) *Sociološki portret hrvatskih studenata*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu: str: 280

⁴⁸ Ilišin, V. (2014) *Sociološki portret hrvatskih studenata*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu: str: 280

⁴⁹ Ilišin, V. et al. (2013) *Mladi u vremenu krize*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i zaklada Friedrich Ebert Stiftung, str: 118

Slijedi i grafikon koji izražava stavove mladih o tome što bi se trebalo činiti kako bi život u Hrvatskoj bio bolji.

Grafikon 12: Rang ljestvica političkih ciljeva na koje bi se hrvatska vlast trebala usmjeriti (%)⁵⁰



Za razvoj svijesti o važnosti demokracije odgovorni su svi građani, a posebice institucije i akteri koji imaju veću društvenu i političku moć. Važno je da građanstvo (pritom se misli i na mlade) vjeruju pojedinim društvenim i političkim institucijama. Međutim, mladi

⁵⁰ Ilišin, V. et al. (2013) *Mladi u vremenu krize*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i zaklada Friedrich Ebert Stiftung, str: 121

ne samo da ne iskazuju većinsko povjerenje prema političkim institucijama već se one nalaze na samom dnu rang ljestvice povjerenja.⁵¹ (Ne)povjerenje u institucije koje upravljaju hrvatskim društvom, povezano je s percepcijom njihove (ne)uspješnosti u rješavanju društvenih problema.

Izneseni rezultati istraživanja o odnosu mladih prema društvenoj aktivnosti i politici pokazuju da su mladi malo zainteresirani za političke događaje, da su uglavnom nezadovoljni generacijskim političkim predstavništvom, mogućnostima osobnog utjecaja na tijela vlasti i stanjem demokracije te da nedovoljno participiraju u izbornim procesima, pri čemu ih većina nema stranačkih preferencija niti samoprocijenjenog ideološkog opredjeljenja.⁵² Mladi su posebno zabrinuti zbog socioekonomskog stanja hrvatskog društva i upravo su to problemi za koje očekuju rješavanje od strane hrvatske vlasti. Ono što bi moglo biti rješenje problema slabe društvene i političke participacije mladih je edukacija mladih.⁵³ U javnom diskursu jedno se vrijeme žustro raspravljalo o uvođenju građanskog odgoja i obrazovanja u formalni obrazovni sustav, naposljetku on je kao predmet uveden u školske kurikulume i sada ostaje vidjeti koliko je uistinu komplementaran s potrebama hrvatskog društva.

2.3. Problem nezaposlenosti i iseljavanje mladih iz Hrvatske

Nezaposlenost mladih potrebno je sagledati, istraživati i interpretirati u kontekstu općenite situacije na tržištu rada, ekspanzije visokog obrazovanja, povećane mobilnosti mladih i utjecaja njihove nezaposlenosti na depopulacijske trendove.⁵⁴ Mladi radnici su više nego stariji radnici suočeni s problemom nezaposlenosti jer je za njih vjerojatnije da neće moći pronaći posao u struci te da će prihvaćati bilo kakve, često slabije plaćene poslove. U istraživanju koje su 2013. godine provele Dunja Potočnik i Vedrana Spajić Vrkaš na uzorku od 382 nezaposlenih mladih dobiveni su rezultati da je Hrvatska, s 30,1 % nezaposlenih mladih u dobi od 15 do 29 godina, u samom europskom vrhu (uz Grčku, Španjolsku i Italiju).⁵⁵ Prema njihovom istraživanju, akademski obrazovani mladi iz Hrvatske imaju

⁵¹ Ilišin, V. et al. (2013) *Mladi u vremenu krize*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i zaklada Friedrich Ebert Stiftung, str: 117 – 118

⁵² Ilišin, V. et al. (2013) *Mladi u vremenu krize*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i zaklada Friedrich Ebert Stiftung, str: 124 – 125

⁵³ Kovačić, M., Vrbat, I. (2014) „Znam da ništa ne znam“: politička kompetencija i politička participacija među mladima u Zagrebu, *Suvremene teme* 7 (1), str: 71 – 72

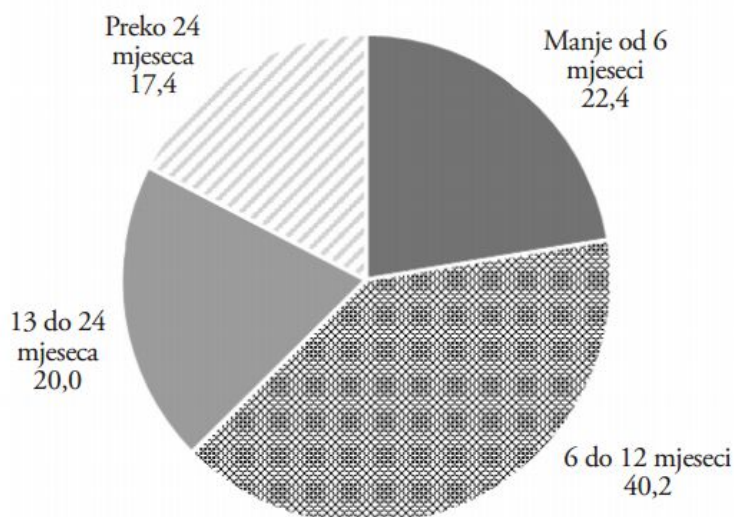
⁵⁴ Ilišin, V., Spajić Vrkaš, V. (2017) *Generacija osujećenih: mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, str: 156

⁵⁵ Ilišin, V., Spajić Vrkaš, V. (2017) *Generacija osujećenih: mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, str: 165

najmanje šanse za pronalazak posla na domaćem tržištu rada. U sličnom su položaju i mladi iz Hrvatske sa završenom četverogodišnjom srednjom školom.

Ukupno čak 37,4% mladih spada u kategoriju dugotrajno nezaposlenih osoba, odnosno osoba koje su nezaposlene dulje od godine dana.

Grafikon 13: Duljina nezaposlenosti mladih (%)⁵⁶



Na posao najmanje čekaju akademski obrazovani mladi ljudi, mladi bez kvalifikacija u prosjeku se zapošljavaju u 6 do 12 mjeseci, a pod najvećim rizikom su mladi sa završenom četverogodišnjom srednjom školom.⁵⁷

U takvim okolnostima, fleksibilnost tijekom potrage za poslom, posebice u smislu prostorne mobilnosti, postaje jedan od ključnih faktora. Komparativnom analizom podataka iz 1999. godine i 2013. godine zabilježeno je kako mladi traže posao „svugdje i bez razlike“ u većoj mjeri nego prije. Broj onih koji posao traže u posao u mjestu boravka i bližoj okolini promijenio se nešto manje. To ukazuje na povećanu spremnost na prostornu mobilnost mladih, iako se uvjeti u kojima bi oni nakon zapošljavanja mogli uspješno započeti svoj život i eventualno zasnovati vlastitu obitelj nisu bitno promijenjeni.⁵⁸ U svrhu dobivanja slike o spremnosti mladih na traženje posla izvan mjesta stanovanja mladima je postavljeno pitanje o

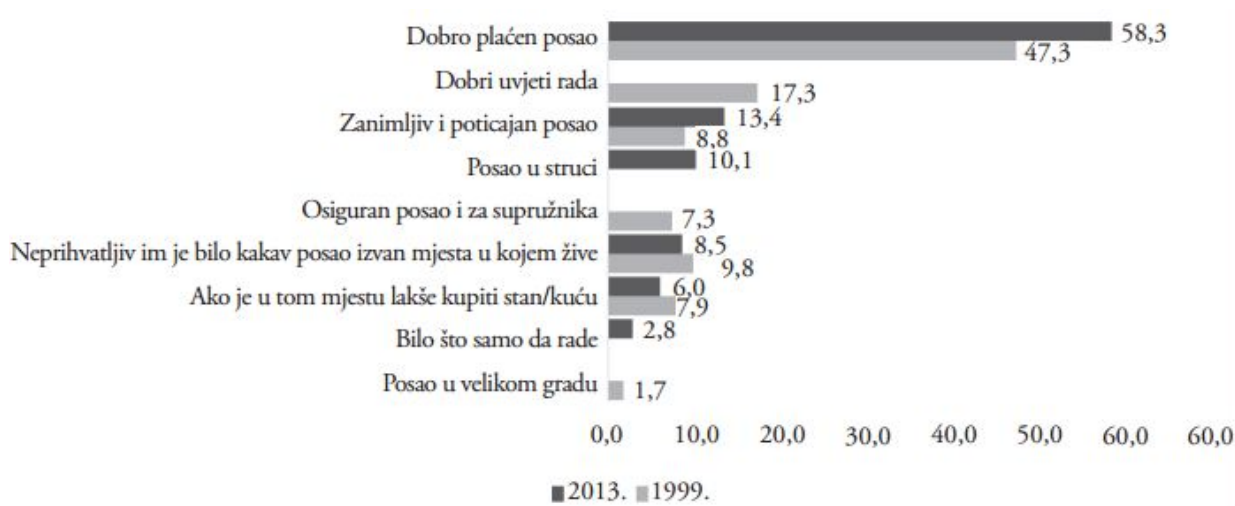
⁵⁶ Ilišin, V., Spajić Vrkaš, V. (2017) *Generacija osujećenih: mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, str: 158

⁵⁷ Ilišin, V., Spajić Vrkaš, V. (2017) *Generacija osujećenih: mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, str: 158

⁵⁸ Ilišin, V., Spajić Vrkaš, V. (2017) *Generacija osujećenih: mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, str: 158

uvjetima pod kojima bi prihvatili posao u nekom drugom mjestu. Dvije trećine bi pristalo na selidbu ukoliko bi bili dobro plaćeni, što je porast od preko 10% u odnosu na 1999. godinu. Iza toga nalaze se uvjeti poput zanimljivog i poticajnog posla, posla u struci i rješavanje stambenog pitanja.

Grafikon 14: Uvjeti prihvaćanja posla izvan mjesta stanovanja ispitanika (%)



Nadalje, istražena je i migracija akademski obrazovanog mladog stanovništva iz Hrvatske. Istraživanje pod nazivom *Potencijalni i stvarni „odljev” znanstvenog podmlatka iz Hrvatske:empirijsko istraživanje* provele su Marijana Adamović i Silva Mežnarić 2003. godine. Prema tom istraživanju razlozi odlaska visokoobrazovanog mladog stanovništva svodi se na dvije ključne varijable; (1) nezadovoljstvo perspektivom u instituciji i (2) općenito nezadovoljstvo mogućnostima za znanstveno usavršavanje i razvoj.⁵⁹ Presudno je, izgleda, saznanje da se negdje *vani* radi bolje, kvalitetnije i da se znanstveni rad negdje drugdje više cijeni jer su znanstveni novaci uključeni u ovo istraživanje bili nezadovoljni i plaćom, ali i složenosti radnih zadataka. S obzirom na to da je obrazovanje povezano s napredovanjem u struci, autorice zaključuju kako su migracije dio *karijernog obrasca* znanstvenika te da je posve normalno da znanstvenici odlaze na povremen rad u inozemnim institucijama.⁶⁰

Mladim je znanstvenicima rad u inozemstvu ujedno edukacija i promocija pa je zaključak ovog istraživanja da će se odljev mozgova nastaviti. Ipak, smatra se da se iseljavanje akademski obrazovanog stanovništva može spriječiti (ili bolje rečeno, kontrolirati)

⁵⁹ Adamović, M., Mežnarić, S. (2003) Potencijalni i stvarni „odljev” znanstvenog podmlatka iz Hrvatske: empirijsko istraživanje, Revija za sociologiju, Vol. 34 No. 3-4, str: 158

⁶⁰ Adamović, M., Mežnarić, S. (2003) Potencijalni i stvarni „odljev” znanstvenog podmlatka iz Hrvatske: empirijsko istraživanje, Revija za sociologiju, Vol. 34 No. 3-4, str: 158

povećanjem plaća, različitim pogodnostima (poput rješavanja stambenog pitanja), ulaganjem u opremu i literaturu.⁶¹ Dodatna ulaganja u znanost i tehnologiju mogla bi riješiti problem iseljavanja mladih i uspjela bi zadržati mlade znanstvenike u Hrvatskoj.

3. SVRHA I CILJEVI ISTRAŽIVANJA; OPĆA I SPECIFIČNA ISTRAŽIVAČKA PITANJA; OPERACIONALNE DEFINICIJE

3.1. Svrha i ciljevi istraživanja

Svrha ove studije slučaja jest da otkrije i opiše viđenje vlastitog mjesta u društvu kod mladih koji završavaju ili su završili različite znanstvene discipline na Sveučilištu u Zagrebu. U ovoj fazi istraživanja središnji fenomen, odnosno *slučaj* studije – *viđenje vlastitog mjesta u društvu* – definiran je kao autopercepcija o važnosti pripadanja, pomaganja i sudjelovanja u razvoju društvene zajednice sagledana kroz prizmu završenog visokog obrazovanja.

Znanstveno spoznajni cilj ovog istraživanja koje se bavi slučajem viđenja vlastitog mjesta u društvu kod mladih iz različitih društvenih disciplina jest otkrivanje i opisivanje načina na koji mladi koji su završili studije u različitim znanstvenim disciplinama vide svoje mjesto u društvu i kakve su njihove želje i aspiracije za buduće školovanje, zaposlenje, privatni i javni život. Pragmatični, odnosno društveni cilj ove studije slučaja jest prikupiti i interpretirati predodžbe mladih o njima samima poslije stečenog visokog obrazovanja kako bi se bolje razumjele potrebe hrvatskog društva te se primijenila i/ili prilagodila socijalna politika mladih samim mladima.

3.2. Opća i specifična istraživačka pitanja

Opće istraživačko pitanje, kojim se nastojalo istražiti slučaj i riješiti istraživački problem glasilo je ovako: „*Kako izgleda slučaj viđenja vlastitog mjesta u društvu kod mladih iz različitih znanstvenih disciplina, koji završavaju ili su završili studij na Sveučilištu u Zagrebu?*“

Osim općeg istraživačkog pitanja, postavljena su i specifična pitanja, odnosno proceduralna potpitanja koja obuhvaćaju sljedeće tematske cjeline: *odabir studija i iskustvo studiranja* (opisuje se kontekst, odnosno historijsko-biografski element odabira studija u

⁶¹ Adamović, M., Mežnarić, S. (2003) Potencijalni i stvarni „odljev” znanstvenog podmlatka iz Hrvatske: empirijsko istraživanje, Revija za sociologiju, sv. 34 (3-4), str: 158

Zagrebu i iskustvo studiranja); *razvijanje interesa za studij* (odabir smjera ili istraživačkog područja, aspiracije za buduće akademsko napredovanje); *primjena odabrane znanstvene discipline u praksi i mogućnost zaposlenja u struci*; *društveni aktivizam i politička participacija mladih iz različitih društvenih disciplina*; *promišljanja o vlastitoj budućnosti*.

3.3. Operacionalne definicije

U ovoj studiji središnji fenomen su mladi, a definirani su kao osobe oba spola u dobi od 24 do 29 godine koji završavaju ili su završili studiji na Sveučilištu u Zagrebu čime stječu neki stupanj akademskog zvanja. U istraživanje su uključeni mladi koji dolaze iz sljedećih znanstvenih disciplina: društvene i humanističke znanosti, prirodoslovne znanosti, elektrotehničke znanosti, medicinske znanosti, biotehničke znanosti i umjetnička usmjerenja.

Pod viđenjem vlastitog mjesta u društvu smatra se autopercepcija o važnosti pripadanja društvenoj zajednici sagledana kroz prizmu završenog visokog obrazovanja. Indikatori koji su korišteni za propitivanje ovog koncepta jesu motivi za upisivanje određenog studija, iskustvo studiranja u Zagrebu, zanimanje za smjer ili istraživačko područje unutar znanstvene discipline, interes za nastavak studija, zaposlenje u struci, financijska i egzistencijalna emancipacija te društveni aktivizam i politička participacija.

4. OPIS METODE ISTRAŽIVANJA; PRIKUPLJANJE PODATAKA, UZORKOVANJE

4.1. Studija slučaja u sociološkom istraživanju

Studija slučaja (eng. *case study*) u sociološkom istraživanju predstavlja kvalitativni pristup u kojem istraživač proučava *slučaj* kroz određen vremenski period te prikuplja detaljne, opširne podatke o tom slučaju koristeći se višestrukim izvorima podataka (primjerice, dubinski intervju, opservacija, audiovizualni materijali, dokumenti i izvješća, statistički podaci) kako bi što bolje opisao *slučaj*.⁶² Slučaj ili predmet istraživanja, bio to pojedinac ili neka društvena jedinica, nastoji se zahvatiti u cijelosti. U studiji slučaja sociolozi i znanstvenici drugih srodnih studija čuvaju cjelinu predmeta tako da ispituju obilje raznovrsnih podataka kako bi predmet sagledali na različitim razinama apstrakcije.⁶³ Historijski gledano, studija slučaja proizašla je iz potrebe da se detaljno opišu primjeri iz

⁶² Creswell, J. (2007) *Qualitative Inquiry & Research Design*, 2. Edition, London: Sage Publication, str: 74.

⁶³ Biličić, M (2005) „Metoda slučaja u znanosti i nastavi“, Pomorstvo, sv. 19 (1), str: 218

prakse kliničke psihologije.⁶⁴ Upravo iz tog razloga, studija slučaja koristi se u različitim disciplinarnim područjima, od sociologije, medicine, edukacijskih znanosti, psihologije, političkih znanosti, socijalnog rada i ostalih, pomažućih profesija.⁶⁵ Iako neki autori tvrde kako studija slučaja nije metodološki izbor već izbor objekata koji će biti predmetom proučavanja⁶⁶, u ovom istraživanju studija slučaja jest metoda istraživanja, ali i sami proizvod kvalitativnog istraživanja.

Iako se studija slučaja može koristiti i kao metoda u kvantitativnom istraživanju, ona je najčešće počiva na proučavanju pojedinca i njegove jedinstvenosti, što znači da se dominantno locira u okvire kvalitativnog istraživačkog pristupa.⁶⁷ Kvalitativno istraživanje u sociologiji proučava fenomen u njegovom prirodnom okruženju te mu pridaje smisao i interpretira ih sukladno značenju koje mu pridaju akteri, sudionici istraživanja. Ono se temelji na osobnim iskustvima, životnim pričama, opažanjima, analizi dokumenata i drugih izvora koji mogu opisati trenutak značajan za pojedinca i sam fenomen.⁶⁸

Osnovni postupak ove studije slučaja sastojao se od sagledavanja svih važnih aspekata *objekta slučaja*, odnosno viđenja vlastitog mjesta u društvu nakon završenog akademskog obrazovanja kod *subjekata slučaja*, to jest mladih iz različitih znanstvenih disciplina. Slučaj se sastoji od podataka koji se odnose na specifični period životne historije mladih, a to su godine provedene na studiju u Zagrebu, te njihovih težnji, aspiracija i želja za budućnost. Subjekti ove studije slučaja proučavani su u njihovom povijesnom i socijalnom kontekstu kako bi se razumjelo i interpretiralo značenje koje oni pridaju *objektu studije* slučaja. Važno je bilo prikupiti informacije o svakodnevnom iskustvu studiranja, doživljajima tijekom studiranja, radnji koje su povezane s aktivnošću u društvu i svim ostalim, izvirujućim faktorima koji utječu na viđenje vlastitog mjesta u društvu. Dobivenim podacima nastojalo se odgovoriti na već navedena opća i specifična istraživačka pitanja. Cilj ove studije slučaja jest dati bogat opis i dubinski ispitati te intenzivno analizirati fenomen viđenja vlastitog mjesta u društvu kod mladih, akademski obrazovanih građana.

⁶⁴ Miočić, I. (2018) „Fleksibilnost studije slučaja: prednos ili izazov za istraživače?“, Ljetopis socijalnog rada, sv. 25 (2), str: 176

⁶⁵ Halmi, A. (2005) *Strategije kvalitativnih istraživanja u primjenjenim društvenim znanostima*, Jastrebarsko: Naklada Slap, str: 200

⁶⁶ Halmi, A. (2005) *Strategije kvalitativnih istraživanja u primjenjenim društvenim znanostima*, Jastrebarsko: Naklada Slap, str: 200

⁶⁷ Miočić, I. (2018) „Fleksibilnost studije slučaja: prednos ili izazov za istraživače?“ Ljetopis socijalnog rada, sv. 25 (2), str: 177

⁶⁸ Miočić, I. (2018) „Fleksibilnost studije slučaja: prednos ili izazov za istraživače?“ Ljetopis socijalnog rada, sv. 25 (2), str: 176

4.2. Metoda prikupljanja podataka

Podaci su prikupljeni metodom dubinskog polu-strukturiranog intervjua. Polustrukturirani intervju sastavljen je od tema koje se istražuju i odgovaraju na opće istraživačko pitanje te su dodatno razrađene kroz specifična pitanja. Teme su unaprijed definirane i razrađene u vodiču za polustrukturirani intervju, odnosno *Protokolu za intervju* koji je priložen u 8. poglavlju ovog rada. Intervjui su ipak bili spontani, odnosno unutar tema postavljala su se pitanja i potpitanja koja nisu bila zapisana u samom protokolu za dubinski polustrukturirani intervju. Pitanja nisam postavljala redom već onim tempom kojeg je određivao sam tijekom razgovora. Prikupljanje podataka postignuto je tako da se svaki intervju snimao na diktafonom, nakon čega su se intervjui transkribirali, kodirali i provedena je analiza s dobivenim podacima.

4.3. Uzorak i terensko postupanje

U svrhu provođenja dubinskog polustrukturiranog intervjua koristio se namjerni uzorak intenzivnih slučajeva. Cilj je bio pronaći ispitanike koji su mogli pružiti bogate informacije o slučaju viđenja vlastitog mjesta u društvu kod mladih iz različitih znanstvenih disciplina. Do ispitanika sam dolazila tako da sam se kod prijatelja, poznanika, kolega s fakulteta i radnog mjesta raspitivala o tome poznaju li nekoga tko je iznimno uspješan na studiju i u znanstvenom radu. U uzorak sam birala ispitanike po sljedećim kriterijima:

- a) Sudionici istraživanja završavaju preddiplomsku ili diplomsku razinu ili su završili preddiplomsku razinu studija na Sveučilištu u Zagrebu;
- b) Sudionici istraživanja dolaze iz društveno-humanističkih znanosti, prirodoslovnih znanosti, elektrotehničkih znanosti, medicinskih znanosti, biotehničkih znanosti i umjetničkih usmjerenja;
- c) Sudionici istraživanja osobe su oba spola u biološkoj dobi od 24 do 29 godina koji studiraju, žive i rade u Zagrebu, ali dolaze iz različitih krajeva Hrvatske;
- d) Slučajevi su intenzivni i bogati informacijama o fenomenu s obzirom na završen studij, uspješnost u studiranju, akademska postignuća za znanstveni rad, zaposlenje u struci i uspješnost u obavljanju posla u struci;

Ostvareni uzorak ujedno je i planirani uzorak. Tablica daje prikaz ostvarenog uzorka istraživanja.

Tablica 1. Uzorak, varijacija s obzirom na spol i dob

| SPOL | DOB |
|-------------|------------|
| Ž | 24 |
| Ž | 26 |
| Ž | 29 |
| M | 24 |
| M | 27 |
| M | 27 |

Intervjui sa sudionicima istraživanja dogovarani su posredno, preko drugih ljudi koje osobno poznajem. Nikog od sudionika istraživanja osobno nisam poznavala. Nakon što sam prikupila informacije o potencijalnim kandidatima za sudjelovanje u ovom istraživačkom radu, zatražila sam kontakt brojeve. U prvi, izravni kontakt sa sudionicima došla sam putem komunikacijske aplikacije *WhatsApp*. Dolazak do ispitanika nije bio težak, ali je bio izazovan. Gotovo svi ispitanici odmah su pristali sudjelovati u istraživanju i štoviše, pokazali su zanimanje i uzbuđenje za sudjelovanjem u istraživanju. Našao se tek jedan izuzetak, naime na odbijanje sam naišla tek kod osobe koja dolazi iz područja medicinskih znanosti. Obrazloženje odbijanja bila je očita nezainteresiranost, valorizacija slobodnog vremena koja ne uključuje sudjelovanje u sociološkim istraživanjima i navodna neugodnost prilikom komunikacije s neznancem.

Pet intervjuja provedeno je u kafićima u samom centru grada, dok je jedan proveden u jednoj zagrebačkoj četvrti jer je tako odgovaralo sudioniku istraživanja. Neki sudionici birali su sami mjesta, neki su inzistirali da ja odlučim gdje da se nađemo. U prosjeku su svi intervjui trajali oko 60 minuta. S obzirom na to da se nisam poznavala s ispitanicima svaki intervju sam započinjala pričom o sebi, svom akademskom putu i neobaveznim temama. Prilikom intervjuja ispitanici se nisu osjećali ugroženo niti prestrašeno. U intervju smo krenuli nakon što su sudionici istraživanja pročitali *Informirani pristanak* (tekst je priložen u 8. poglavlju rada). Niti jedan od sudionika istraživanja nije odbio odgovoriti na pitanje te ni jedan intervju nije bio prekinut na zahtjev sudionika istraživanja.

5. ISTRAŽIVAČKA ETIKA I REFLEKSIVNOST ISTRAŽIVAČICE

5.1. Pitanje istraživačke etike

Osnovne metode kojima se maksimalno štiti identitet sudionika istraživanja opisane su u informiranom pristanku. Istraživanje je odobrilo '*Povjerenstvo za ocjenu etičnosti istraživanja Odsjeka za sociologiju Hrvatskih studija, Sveučilišta u Zagrebu*'. U prijavi navedenom povjerenstvu su navedeni i opisani načini postupanja s dobivenim podacima te načini zaštite anonimnosti identiteta sudionika. Sam tekst prijave takozvanom *Etičkom povjerenstvu* priložen je ovom radu (poglavlje 8. Dodatci: 8.3. *Prijava istraživanja 'Povjerenstvu za ocjenu etičnosti istraživanja'*).

Kao što je već rečeno, prije svakog intervjua sudionicima istraživanja predan je *informirani pristanak* koji ih je upoznao s ciljem i svrhom istraživanja, načinom prikupljanja i čuvanja podataka te povjerljivosti i zaštiti njihovog identiteta. U *informiranom pristanku* navedeno je da sudionik istraživanja može odbiti odgovoriti na ona pitanja koja smatra neugodnim ili na koje jednostavno ne želi dati odgovor te da u svakom trenutku može prekinuti daljnje sudjelovanje u istraživanju. Obrazac *informiranog pristanka* sudionici su dobili u pisanoj formi koji su pročitali, a u nekim slučajevima bila su potrebna dodatna objašnjenja kako bi se osigurala maksimalna informiranost ispitanika. Prije intervjua svaki sudionik istraživanja je bio obaviješten da će se intervju snimati na diktafon. Prilikom transkribiranja svaki sudionik istraživanja dobio je svoju šifru, a njihov stvarni identitet poznat je samo istraživačici. U prikazu rezultata koristili su se samo isječci intervjua, nikada intervju u cijelosti. Isječci iz intervjua koristili su se u potpunosti kako ih je ispitanik rekao, te se niti jedan dio nije mijenjao. Zvukovni zapis i transkripti bit će pohranjeni na mjestima poznatim isključivo istraživačici koja je intervju provela i transkribirala, a pristup podacima imat će samo istraživačica i mentorica istraživanja.

5.2. Refleksivni osvrt

Ovo istraživanje provodilo se u svrhu pisanja diplomskog rada s kojim ću steći akademsko zvanje magistre znanosti sociologije i završiti petogodišnji studij sociologije na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu. S obzirom na to da sam, osim sociologije, studirala i na smjeru povijesti, ovo je moj drugi diplomski rad u ovoj godini. Na znanstvenom smjeru povijesti diplomirala sam u lipnju 2019. godine. Odmah potom započela sam razmišljati o diplomskom radu na znanstvenom smjeru sociologije. Kroz druženja i

neformalne razgovore s prijateljima počela sam tražiti kandidate za istraživanje. Želja mi je bila pronaći studente ili mlade koji su tek završili studij na nekoj od šest odabranih znanstvenih disciplina, a koje osobno ne poznajem. Početkom srpnja započela sam iščitavati literaturu i pregledavati dosadašnja istraživanja. Sredinom srpnja započinjem dogovore s mentoricom, pripremam protokol za intervju, prijavljujem istraživanje u sklopu diplomskog rada *Povjerenstvu za ocjenu etičnosti istraživanja odsjeka za sociologiju Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu*. U međuvremenu sam se sudionicima istraživanja javila putem komunikacijske aplikacije *WhatsApp* i dogovorila sam datum, vrijeme i mjesto intervjua. Prvi intervju održan je 31. srpnja 2019., zadnji intervju održan je 9. kolovoza 2019. godine. Ono što je bila otežavajuća okolnost za rad na ovom istraživanju jest nedostatak vremena zbog mog trenutnog zaposlenja, pa od 8 do 16 sati nisam bila u mogućnosti baviti se diplomskim radom. Osim toga, problem su mi stvarali i preuzetost studenata / bivših studenata. U lipnju i srpnju su studenti bili zauzeti ispitima, a u kolovozu su bili na praznicima i nedostupni za istraživanje. Bivši studenti su svi u radnim odnosima pa sam svoje slobodno vrijeme morala prilagođavati njima. Osim toga, istraživanje je teklo glatko i drugih problema nije bilo.

Kvalitativna istraživanja moja su velika strast. Dosad sam se susrela s istraživanjima fenomenološkog karaktera i s etnografskim istraživanjem kojeg sam iznimno zavoljela jer mi je etnologija, socijalna antropologija, kulturna i društvena povijest područje interesa. Međutim, za diplomski rad htjela sam uzeti još jednu metodu kako bih se mogla okušati i u tome te steći još iskustva u provođenju kvalitativnih istraživanja. Studija slučaja dogovorena je u suradnji s mentoricom. Ono što me se posebno dojmilo jest provođenje dubinskih intervjua u dužem trajanju s konstantnim osvrtom na objekt, odnosno slučaj ovog istraživanja. Kroz čitavo istraživanje nastojala sam biti u potpunosti refleksivna i vrijednosno neutralna. Posebice se to tiče pitanja vezanih za društveni aktivizam i političku participaciju te odluku o odlasku iz Hrvatske. Refleksivno zaključujem da je studija slučaja kompleksno očiste, odnosno metoda, koja iziskuje mnogo vremena i apsolutnu posvećenost radu na projektu, ali me se neovisno tome kao pristup u sociologiji dojmila i nastaviti ću ju koristiti u svojim budućim projektima.

6. ANALIZA REZULTATA

Analizu rezultata u ovoj studiji slučaja radila sam na temelju životnih iskustva, aspiracija te percepcija vlastite budućnosti šestero sudionika istraživanja. Kao što je navedeno, metoda istraživanja bila je metoda dubinskog intervjua koji je proveden lice u lice i snimao se diktafonom. Dobiveni audio zapis intervjua transkribirala sam tako da sam sve prepisala u identičnom obliku u kojem je sudionik istraživanja to spomenuo u razgovoru. Nakon transkripcije, dobivene tekstualne zapise, odnosno transkripte, podvrgnula sam kodiranju. To je način obrade izvornih podataka pri kojem se izjave sudionika istraživanja uobličavaju u takozvane *verbatim* – rečenice koje se smislom i sadržajem ne razlikuju od onoga što je sudionik istraživanja rekao, esencija kazanog je zadržana, ali su izbačeni suvišni dijelovi, sve u svrhu toga da se lakše napravi analiza kodova. *Verbatim* sam zatim svrstavala u istovjetne kodne cjeline te je na taj način dobivena kodna lista koja se nalazi u 8. poglavlju ovog rada (8.3. *Kodna lista*). Na temelju dobivenih podataka i kodne liste odgovorila sam na opće istraživačko pitanje i specifična istraživačka pitanja.

U samoj analizi stvarna imena sudionika istraživanja zamijenila sam drugim imenima. Također, zamjensko ime i šifra sudionika istraživanja ne ukazuju na stvarni spol sudionika istraživanja. Ako sudionici istraživanja govorili o imenima, institucijama, udrugama ili bilo kakvim drugim specifičnostima na temelju kojih bi se mogao zaključiti i rekonstruirati njihov identitet oni su u analizi izbačeni. Slijede uvodni *verbatim* za svakog sudionika istraživanja:

1. *Sudionica istraživanja, Ivana, ima 29 godina i dolazi iz Zagreba gdje i danas radi i živi. Završila je diplomski studij sestrinstva na Medicinskom fakultetu, Sveučilišta u Zagreba.*
2. *Sudionik istraživanja, Marko, ima 26 godina i dolazi iz Požege, studira i živi u Zagrebu. Trenutno je na posljednjoj, petoj godini Glazbene akademije u Zagrebu. Zbog specifičnosti studija ne navodi se instrument kojeg Marko svira.*
3. *Sudionik istraživanja, Petar, ima 27 godina i dolazi iz mjesta Kula. Završio je Fakultet elektrotehnike i računalstva u Zagrebu, gdje danas živi i radi.*
4. *Sudionik istraživanja, Luka, ima 24 godine i dolazi iz Zagreba gdje živi i studira. Na posljednjoj je godini preddiplomskog studija biologije na zagrebačkom Prirodoslovno-matematičkom fakultetu.*

5. *Sudionica istraživanja, Josipa, ima 27 godina i dolazi iz Požege. Studirala je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je završila diplomski studij fonetike i antropologije. Danas živi i radi u Zagrebu.*

6. *Sudionica istraživanja, Maja, ima 24. godine i dolazi iz Vrgorca. U Zagrebu živi i studira na posljednjoj godini diplomskog studija nutricionizma na Prehrambeno-biotehničkom fakultetu.*

6.1. Tematska cjelina 1: Odabir studija i iskustvo studiranja

Sudionike istraživanja pitala sam o razlozima i motivima upisa studija na kojem se trenutno nalaze i završavaju ga ili su ga završili. Svrha ovog pitanja bilo je vidjeti jesu li se razlozi i motivi upisa studija promijenili do danas, kada mladi završavaju studij ili su ga završili i je li se prema tim ranim motivima za upis studija formiralo viđenje vlastitog mjesta u društvu kod mladih iz različitih znanstvenih disciplina. Gotovo svi sudionici istraživanja kao razlog upisa studija navode osobne motive poput želje za pomaganjem, osobnih interesa i ljubavi prema određenom predmetu u osnovnoj i srednjoj školi te utjecaj uzora i osoba koje su ih inspirirale za bavljenje odabranom znanosti / strukom:

„... Znaš ono, njihova produžena ruka, kako će oni doći do boljih informacija. Kako će oni doći do boljeg tretmana i da se svi, između ostalog, osjećaju u boravku u bolnici kao da su doma, jel. Da nemamo neki pristup ono, „ahh kakva baka, kakav deda“ već sam uvijek težila ka tome da se gleda kao da je netko to tu tvoj.“ (Ivana)

„Zato što me uvijek zanimalo kako hrana koju jedemo utječe na naše zdravlje. Dakle, ne samo u slučajevima kako pomoću hrane prevenirati neke bolesti, nego zapravo kako možemo i mi sami biti bolji. Kako možemo pomagat sebi, a i drugima putem hrane.“ (Maja)

„Tradicionalno sam počeo svirati jer sam se ugledala na brata i sestru koji su isto svirali i koji se bave ovim zanimanjem. Počelo je iz zabave, onda sam 2014. upozno jednog dirigenta iz Venezuele čiji duh i način rada me apsolutno oduševio, gdje je malo shvaćanje glazbe bilo drugačije od onog koje je kod nas u glazbenim školama i na akademijama, jednostavno sam osjetio tad, mislim, prvi put u životu tu neku energiju koju sam svirao i to je bilo toliko jako da sam rekao da se moram time baviti do kraja života i tako sam nastavio.“ (Marko)

Osim osobnih razloga za upis fakulteta u Zagrebu, važnu ulogu imali su i društveni odnosi, odnosno dogovor s vršnjacima da kolektivno upisuju studij u Zagrebu. Također, dvoje sudionika istraživanja navodi ekonomske razloge za upis studija u Zagrebu, odnosno riješeno stambeno pitanje.

„...Nekako nam je to bila... čak mislim kolektivna odluka. Naravno, mislim, uvijek je to osobna odluka, međutim, većina ekipe je dolazila tu u Zagreb i zbroj raznih okolnosti me nekako doveo u Zagreb, osim naravno željenog studija koji je tu bio. Došla sam i više manje, ajmo reći zbog kolektiva, zbog društva i ostalih nekih okolnosti tipa stan u Zagrebu koji je familijarani i tako.“ (Maja)

„Zato što je najjeftinije. Bilo je kao... nema smisla ić negdje drugdje i plaćati smještaj kada mogu u Zagrebu besplatno bit doma. [...] Htio sam i izvan Hrvatske i svugdje, ali novci na kraju... odlučio sam se na Zagreb.“ (Luka)

Nadalje, sudionike istraživanja pitala sam o njihovom iskustvu studiranja u Zagrebu. Iskustva su podijeljena na pozitivna i negativna. Kao pozitivna iskustva studiranja u Zagrebu mladi navode stjecanje novih znanja, raznolike mogućnosti, mnoštvo različitog izvannastavnog sadržaja i upoznavanje novog društva te širenje vidika.

„Prednost ti je što imaš različite mogućnosti, u smislu da se možeš odlučiti na mnoštvo, mnoštvo različitih pogleda znanstvenih polja, što god te zanima. Stvarno, postoje od društvenih, humanističkih do prirodoslovnih i drugih znanosti i nekih umjetničkih znanosti. Tako da, zaista, mnoštvo nekakvih stvari za... i mogućnosti... za studirati. Puno je različitih mjesta gdje možeš ići učiti. Recimo, ja sam dosta, dosta na Filozofskom u knjižnici učila. Iako, ovoga... i NSB, i tamo sam išla svojevremeno, međutim, nekako mi se to mjesto malo omrzilo. Vjerojatno zato što sam tamo bila na pravu i učila suhoparne činjenice.“ (Josipa)

„Pa sad, po meni bi najbolji opis bio izrazito puno mogućnosti. Pa sad, svi to nekako interpretiramo na drugačiji način. Pored toga što kad ste na prvoj godini Zagreb nudi i različite zabavne sadržaje i društvene sadržaje, pored jel li, obrazovnih sadržaja, odnosno samog studiranja. Isto tako i različito bavljenje tjelesnom aktivnosti, dakle različiti sportovi.“ (Maja)

Kao nedostatke studiranja u Zagrebu mladi navode zastario način studiranja, nepriznavanje diplome nakon završenog studija na Sveučilištu u Zagrebu, manjak prakse, manjak prilika za suradnju i neadekvatne uvjete za praktični rad.

„A koja je mana? Hammm, mana je ta što kad ja sad dalje želim ići u smjeru postdiplomskog, u smjeru doktorata i sveg tog vani, nažalost ja moram polagati razliku ispitu da bi se meni to uopće priznalo. Koliko god smo mi Europa, toliko smo mi s jedne strane i Balkan, jel. Tak da... naše diplome nisu svugdje u svijetu priznate. Tak da bi ja napredovala u akademskom smjer ja bi morala polagati razlike da se meni izjednače nekako kvalifikacije, titule. Tak da je to, to bi navela kao neku manu.“
(Ivana)

„Vjerujem da je općenito studiranje u Hrvatskoj... to što se još uvijek, malo je zaostao naš način studiranja. Kad pogledaš nekakva američka sveučilišta i način na koji oni, ili Finska ili Japanska ne znam...neka sveučilišta, Kanadska... Kad pogledaš njihove programe i kako su strukturirani njihovi programi, shvatiš da mi imamo jako, jako onaj pruski način učenja. Znači, hrpa teksta, hrpa ponavljanja ponavljanja nebitnih činjenica da bi ti mogao položiti nekakav ispit, a jako malo naglasaka na nekakvom praktičnom iskustvu, da ti nešto znaš s time napraviti. Ideja fakulteta nije da tebe nauči nešto raditi konkretno, ideja je da ti da nekakav poligon, nekakav...podlogu, koju ćeš ti lako proširiti na nešto kad te netko baci u nekakvu novu situaciju... i da ti imaš alate s kojima ćeš moći riješiti problem u toj situaciji. [...] Ideja sveučilišta je da ti da širu sliku, da možeš analizirati određene pojave u znanosti i u tehnologiji i da nisi ograničen samo na tehnologiju tog vremena. [...] ...ali mislim da kod nas sva sveučilišta i veleučilišta i sve, da opet imaju premali naglasak na praktičnu primjenu. Mislim da se to može bolje i analizom stranih programa i ... načina na koji se nešto predaje mislim da je to, ajmo reć, ne svi, imamo ovdje nekakve individualce koji imaju dobre programe... koliko mogu, recimo nekakav docent koji pokrene svoj kolegij pa može nešto napraviti drukčije, modernije, tipa sličniju MIT-u ili Harvardu ili nečemu. Ono, govorimo o top sveučilištima, top 5 sveučilišta.... pa mogu nešto promijeniti. Ali generalno govorimo o čitavoj slici tog programa, jako je zaostao. Stvar koja se sad uvodi, najnoviji FER-3-program je već poprilično na izmaku u tehnologiji, jer ja sad radim s tim i stvar koja se tek uvela u programe znači kad sam ja završio fakultet... ta stvar je, ajmo reć, nešto što je prije 15 godina bilo in. Znači danas je nekakva sasvim druga paradigma programerska in. Ne znači da je ovo loše poznavat, dobro je nju

poznavat ali.... Dočim je na fakultetu naglasak na nečemu, očito je da je to 15 godina staro. Mislim da se može puno bolje, kako da kažem.... Da se može puno bolje koncipirat program. Haha ne kažem da ga ja mogu napraviti, ali imam dojam da nije toliko dobar ko neki strani programi. U kontekstu regije, vjerojatno je dobar i mislim da je taj fakultet ... odnosno nekakvi objektivni pokazatelji i napokon znanje studenata i mogućnosti zapošljavanja i karijera, a uostalom i ti studenti, ne ostaje puno ljudi ni u Hrvatskoj, dosta ih ode u inozemstvo i opet se snađu tamo jako dobro i imaju dobre karijere ... govori to ipak o nečemu, ipak je nešto dobro. Nije to sve loše, ima tu jako dobrih stvari, ali uvijek postoji mjesto za napredak. Evo...“ (Petar)

„A mana je puno, ali najveća mana je definitivno nedovoljno prilika za nas instrumentaliste, znači prilike za sviranje u ansamblima, u orkestrima, nije bilo prilika za surađivati i raditi s nekim profesorima izvan našeg fakulteta, a na primjer profesora ovog instrumenta kojeg ja sviram su dva, što u ovom svijetu je premalo da ti pet godina obrazovanja provedeš s dva profesora. Dobili smo novu zgradu, ali njeno korištenje je apsolutno loše iskorišteno, ja se bavim nečim što zahtijeva 4-6 sati dnevno vježbanja, ja imam pravo u ovoj zgradi vježbati dva sata, u stanu ne smijem svirati, to je kao da tebi netko ograniči da možeš vježbati dva sata, da imaš uvjete za učiti dva sata dnevno. Sad zamisli u ispitnim rokovima da ti imaš dva sata za učiti dnevno.“ (Marko)

6.2. Tematska cjelina 2: Razvijanje interesa za studij

U ovom dijelu istraživanja razgovarali smo o motivima sudionika za odabir smjera kojeg su završili ili završavaju. Na ovo pitanje mladi su mahom odgovarali onda kada ih se pitalo o razlozima upisa samog studija ili su im razlozi odabira usmjerenja istovjetni onima zbog kojih su upisali sami fakultet. Dakle, ponovno se potvrđuje isti obrazac osobnog interesa i želje da se pomogne društvu.

Josipa je, uz sve navedeno, kao posebni motiv za odabir fonetike na diplomskom studiju spomenula i mogućnost odabira nastavničkog usmjerenja kojeg je smatrala korisnim: *„To mi koristi zapravo. Koristi mi to jer volim raditi s djecom. Radila sam, imam iskustva s radom s djecom. Radila sam kao asistent u nastavi i komunikacijski posrednik i to čak s jednim djetetom sa slušnim oštećenjem. To mi je bilo vrlo dobro i ugodno iskustvo, struka. I*

moram priznat da mi je jako drago što je fonetika, taj moj smjer, nastavnički. Tako da, ovaj... to mi je donijelo ajmo reći pedagoške potencije. Tako da sam jako zadovoljna.“ (Josipa)

Petar se je odlučio studirati telekomunikacije i informatiku na Fakultetu elektrotehnike i računalstva. Taj smjer odabrao je jer njime mogao kombinirati tri znanosti koje je u prethodnom školovanju, kroz osnovnu i srednju školu jako volio: *„Ono zbog čega sam se odlučio upisat FER – matematika, fizika i informatika. Dobro su mi išle te discipline, zanimalo me to i htio sam od svega toga po nešto. Nikad nisam bio osoba koja će sad savladat nešto samo to nešto, uvijek sam imao te neke šire afinitete. Nije me nikad zanimalo samo jedno, zanimala me i fizika i informatika i matematika, a budući da ne možeš biti u svemu ekspert moraš nać nekakvu disciplinu u kojoj, ako želiš sve troje imat, da se sve troje koristi, a da nije toliko dominantno. I telekomunikacija i informatika je upravo takva disciplina u kojoj se koristi i puno matematike i puno programiranja i puno fizike uostalom [...]“ (Petar)*

Međutim, čini se da se većini sudionika istraživanja mišljenje o struci promijenilo od upisa fakulteta do danas, odnosno do završetka fakulteta. Studij sestrinstva Ivana nije ispunio očekivanja i to prije svega zato što ju nije pripremio za rad u praksi: *„Ne u potpunosti. Zato što, nažalost, na studiju kao i na svakom studiju ti naučiš teoriju, ne naučiš praksu. A kada dođeš na posao praksa je bitna. Znači nije se akcent bacio na praksu i da te pripremi za život. Tebi studij samo da papir koji ti otvori vrata i zaposlenje, jer naravno prije ćeš se zaposlit kao visokoobrazovana osoba nego kao srednjoškolac, jel, ali nažalost te ne pripremi za život i onda si ubačen u tu jednu kolotečinu života gdje se moraš boriti i gdje moraš doista biti snažan da bi se izeducirao i naučio tu praksu, jel. Nažalost nemaš mentore na početku svog rada, imaš fiktivno na papiru, jel, piše ti da imaš mentora, al nemaš ih. Tko te vodi uopće kroz proces zaposlenja... I to je ta mana koju bi navela da nije u potpunosti zadovoljila očekivanja. Zato što mislim, prije svega i društveno-humanističk,e a prije svega i naravno medicinske znanosti te moraju naučiti pripremit za život. Jel, ja ne mogu se svesti na to da ja imam jako puno teoretskog znanja a ništa praktičnog i onda doći i doslovno biti bačena u tu sredinu gdje moram presudit tom čovjeku što napraviti. To je problem openito našag obrazovanja.“ (Ivana)* Kroz ovo iskustvo ponovno se ističe problem praktičnog rada kojeg je spominjao i Petar, prvostupnik telekomunikacije i informatike.

Luka, student biologije na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu također navodi nedostatak praktičnog rada: *„Imamo jako malo terena. Imamo ti... na prvoj godini idemo brat*

biljke negdje na Medvednicu na par sati, a na drugoj i trećoj preddiplomskog imamo jedan teren od 5 dana di nešto malo radimo, većinom se iskreno družimo i zabavljamo hahaha. I većinom idemo na terene.... Mi imamo udrugu studenata [izostavljen naziv udruge] gdje mi sami organiziramo terene, pišemo ove...javljamo se na natječaje da dobijemo financije za terene. Rekao bi recimo da se na tim terima puno toga više nauči.“ (Luka)

Kao Ivani, Luki fakultet također nije ispunio očekivanja. Kao razlog navodi učenje zastarijelih činjenica: „Zato što je fakultet je zastario. Jako su štreberski orijentirani... Hmm... da. Jako je zastarjelo, sve učimo napamet. Stvari koji su se već promijenile prije ne znam koliko godina. I mislim da... Kao mi smo istraživački smjer, umjesto da nas uče kako razmišljati, zaključivati, istraživati nešto, uče nas činjenice koje nam ničem neće služiti. Jako puno činjenica...“ (Luka)

Na koncu, sudionike sam pitala razmišljaju li o upisu viših razina studija. Pritom sam prvenstveno mislila na upis poslijediplomskih ili specijalističkih stručnih studija. Svi osim Josipe, magistre fonetike, i Maje, buduće magistre nutricionizma, rekli su kako razmišljaju o upisu poslijediplomskih studija. Josipa je zadovoljna sa postignutim akademskim zvanjem i radnim mjestom te zasad ne vidi potrebu za daljnjim školovanjem, dok je Maja odlučila upisati još jedan diplomski studij (farmaciju) jer tu vidi bolje mogućnosti za napredovanje u struci. Ono što je posebno zanimljivo jest da mladi premissljaju o upisu viših razina studija zbog budućeg zaposlenja. Nekima, poput Petra sa Fakulteta elektrotehnike i računalstva, nije potrebno upisivanje više razine (za njega je to diplomatska razina) jer sasvim solidan posao može naći i sa prvostupničkom diplomom. Dok je Ivani, s druge strane problem što joj se niti diploma magistra ne prizna, odnosno nije plaćena sukladno koeficijnetu.

„Razmišljam oko toga zadnjih godinu dana, ne svaki dan haha, nisam baš toliko opterećen time, ali razmišljam jako duboko o tome i evaluiram koliko mi je to potrebno. Znači... U osnovi koliko sam dobio dojam, dobit ćeš još nešto znanja, jer je još više usmjeravnje. Dobit ćeš uvid u najmodernije tehnologije, potrošit ćeš još dvije godine života ak to završiš u roku sve...ali još me u osnovi nije uvjerilo, nisu mi još prevagnuli ti benefiti koliko ljudi misle, koji nisu radi, koliko misle da će prevagnut. Znači.... Znam ljude koji imaju manje škole od mene i koji su bolji u tome što radim ja. Mislim da tih pet godina nije presudno, mislim da je fakultet dobar, svaki fakultet da je dobar jer daje nekakvu širinu. [...] Tako da fakultet je jako dobar jer daje širinu, to je jedini razlog zbog kojeg bi možda upisao. Realno, zbog novca ili da se možeš hvalit

nekome kak ti imaš 5 godina fakulteta pa očekuješ veću plaću, da... realno možeš imat možda 1000 kuna veću plaću, ali u konačnici ako ti znaš nešto jako dobro radit i imaš bar malo fakulteta, jer većina i stranih poslova ako traži fakultetski obrazovanu osobu, a većina ih traži za IT, nije to nešto se ne može...možeš ti dobit posao i ak nisi završio fakultet...to je neka idealna osoba koju traže. Uglavnom se traži prvostupnik, znači 3 godine se traže kao nekakav minimum koji njima treba.“ (Petar)

„Imam aspiracije i cijelo vrijeme sam u razmišljanju. Zašto cijelo vrijeme to važem? Važem iz razloga što mi se čini... ne prizna mi se koeficijent niti diploma magistre i tako već 4 godine. Cijelo vrijeme se priča da bi se trebalo koeficijent promijeniti, da će se meni titula priznat. Ne znam, tipa...kada čitaš operacijske liste kraj mog imena će pisati moja titula magistra, ali mi se na plaći ne vidi da sam magistar. Što ti onako nekako bude i malo demotivirajuće i kažeš si „Zašto sam se ja toliko žrtvovala, toliko trudila i dala u to sve?“. Jel, kad sam ja to završila ja sam napisala znanstveni rad, istraživački gdje sam ono baš podobro istraživala strukturu organizacije unatrag 10 godina. Dala se u to. Napisala rad koji je objavljen u svjetskim časopisima. Ali nažalost mi to nije priznato, tak da... S jedne strane, koliko ona jedna strana mene kaže da želim ići u tom akademskom smjeru, da želim doktorirat znanost, da želim se baviti znanošću. S druge strane me opali realnost i kažem zbog čega se ulagati još dodatno 3-4 godine, žrtvovat se uz posao, jer ja to moram raditi. Ne mogu ja sad, ono, ostavit po strani kliniku i bavit se samo znanošću, jer od tog, nažalost, nema kruha. Tak da u tom sam nekom razmišljanju. Koliko god svake godine kada dolazi jesen i kada dolazi mogućnost upisa ja si kažem „E sad ću se kandidirat“, onda me s druge strane opali realnost i kažem „Ne, ne isplati ti se“. Tak da sam još u tom nekom vaganju, ali pošto nije nekako dobro ograničeno kada ja mogu završit postdiplomski i doktorirat ili bilo što drugo. Onda si kažem, gle možda se nekako život unutar slijedeće 3 godine posloži drukčije da će meni to biti ono kao... stvar koju ću moć riješit. Tak da vidjet ću.“ (Ivana)

6.3. Tematska cjelina 3: Primjena odabrane znanstvene discipline u praksi i konkuriranje na tržištu rada

U ovom poglavlju prikazani su nalazi studije slučaja iz četiri različita smjera. Prvi smjer obuhvaća mogućnosti zapošljavanja mladih u struci nakon završetka neke od razina studija na proučavanim znanstvenim disciplinama i umjetničkom usmjerenju. Prije svega,

željela sam istražiti jesu li se mladi raspitivali o mogućnostima zaposlenja u struci prije upisa samog studija. Analiza je pokazala da su svi mladi znali gdje se u njihovoj budućoj struci može raditi, međutim nisu bili toliko svjesni kakve su potrebe za disciplinom kojom su se odlučili baviti. Isto tako, mladi koji još studiraju (Maja, Marko i Luka) znaju gdje se u njihovoj struci može zaposliti sada kada su već pri kraju studija.

Maja želi ostati u znanosti: „*Dakle, ja konkretno sebe ne vidim baš u direktnom radu recimo s ljudima. Sad, koliko će to...hahaha...društveno zvučat loše, ne znam. Ali dakle ono što mene zapravo privlači je više nekakva znanstvena nota nutricionizma.*“ (Maja)

Marko navodi kako je u njegovoj struci akademskog glazbenika vrlo transparentno riješeno pitanje budućeg zaposlenja. Uglavnom se unaprijed zna kada će se osloboditi mjesto u orkestru ili u kojoj školi će se tražiti novi nastavnik glazbene kulture: „*...to je mali svijet. Ti znaš točno kad će netko otić u mirovinu, kad će netko otić iz nekog orkestra, kad možeš uletit na zamjenu kod nekog, jer to ti je sve važno. Naravno da će prije netko zaposlit mene koji sam već radio i mijenjao nekog u školi, nego nekog skroz random, tko je došao... Tak da, da. Konstantno ti znaš. [...] konkretno znam da će za tri godine biti nekih pet slobodnih radnih mjesta. Ajmo reć 2 u nekoj školi, i 2 – 3 u orkestru. Ali opet ti ne znaš, taj dan kak ti.. kak ti bude. Šta ak se ti probudiš s temperaturom 40 i odsviraš užasno... sorry... imaš svojih 20 minuta i kak ih odradiš – odradiš. Tak da, to ti je stvarno kocka.*“ (Marko)

Luka je svjestan kako se biolozi rijetko zapošljavaju u struci, navodi da to nije zbog toga što se njihovo zanimanje traži već zato što prihvaćaju bilo kakve poslove koji nemaju veze sa strukom: „*Kad se gleda koliko nas je na burzi, jako nas je malo, jednoznamenasti broj. Kad sam pričao s ljudima, dosta njih ne žele, ne pišu, ne polože diplomski zato što „pa bolje zarađujem ko konobar zašto bi završavao faks i išao radit u struku kad neću nać posao“.* Takvih sam puno čuo. Ili hrpa ljudi si produžuje faks da zarade nešto pa da onda... drukčije kad postoje... Po tom bi rekao da ono... Mislim da svi nakon nekog vremena... Da i često ljudi, znaš, svaštare. Dosta nas krene na svakakve terene, nešto, pa nauče radit nešto. Šta mi je rekla jedna prijateljica. Ona bere nekakve sjemenke i takve posliće nalazi jer nemre nać stalni u struci. I onda...“ (Luka)

Kao razlog slabom zapošljavanju biologa Luka navodi slijedeće: „*Pa jer, za početak, u znanosti se ne zapošljavaju novi ljudi već godinama, dok netko ne ode u mirovinu. I to se većinom mislim unaprijed zna tko će doć na tu poziciju. Te studije okoliša, kad bi se i trebale radit se ne rade.*“ (Luka)

Dakle, mladi koji su pri završetku studija i tek ih očekuje odlazak na tržište rada, vrlo dobro prepoznaju i svjesni su problema zapošljavanja u Hrvatskoj. U znanosti je problem sa nezapošljavanjem znanstvenih novaka, u ostalim znanostima i umjetničkim usmjerenjima je problem prezasićenost tržišta rada. Svo troje mladih koji su još na studiju rade studentske poslove uz studij i sa njima su zadovoljni. Međutim, navode kako novac od studentskih poslova nije dostatan da bi im pružio financijsku samostalnost te im u tom smislu i dalje pomažu roditelji.

Ostalo troje mladih koji su završili fakultete, rade i zaposleni su u struci. Pri tome su Josipa i Petar zadovoljni svojim zaposlenjem, dok Ivanu njen posao ispunjava jer ga voli, ali uvjeti rada nisu zadovoljavajući. Ono što je u razgovoru sa njom došlo kao izvirujuća tema jest tema rodne (ne)ravnopravnosti i *mobinga* u medicinskim znanostima. Prije svega se rodna (ne)ravnopravnost očituje u razlici u plaći, rodnom etiketiranju i stereotipima te degradiranju na temelju spola.

„Evo što ti je jako važno za nas je to što mi imamo razliku u plaći. Znači, to ti je još uvijek kod nas. Znači, moji kolega nevezano da li radio manje od mene će imat veću plaću u osnovici od mene. Zato što je on muškarac, to ti je jedna ono... glavna činjenica koja onako... Zbog čega? Samo zato što si ti žensko, a sad sve ostalo drugo, ahh ti si bačena u taj jedan krug u kojem se možeš da boriš. [...] Naše društvo je tako napravljeno da kada su muškarci oni misle da su svemoćni, jel. Pogotovo kada dolaze mlađe djevojke onda te onako testiraju na sve načine da vide kakva si, da li si žilava, da li si izdržljiva. I onda naravno, netko tko poklekne na poslu, pokazuje emocije...bilo da plače, bilo da je u stresu i to sve. Ne znam, nisam taj tip osobe, nikada na poslu nisam plakala i ne dozvoljavam da me išta izbací iz takta. Kontroliraš se, ali daleko od toga da nije bilo trenutaka kad ti je izrazito teško i kažeš si „što mi je ovo u životu trebalo, zašto nisam otišla na nešto elegantnije?“. Takvo smo društvo, gdje se još uvijek, taj zatucan način razmišljanja... Gdje si oni misle, ono, kao „muško sam mogu sve“. Nevezano što si ti možda i obrazovanija od njih što si ti možda i sposobnija od njih, neće ti dat tu mogućnost prvih par godina. Prvih par godina te svi testiraju i degradiraju da vide da li si ti otporna. Kad vide da nema s tobom zezancije onda ono, ti si super, preći će na nekog drugog. To je to. I što je ono najgroznija stvar i kada bi sad želio napredovat u svojoj struci, ti bi doslovno morala se seksati s nekim tko je na poziciji da bi ti došla do...do tog mjesta. I ne znam što je neka stvar s kojom se ja nikako ne slažem, što ti je... kada se mijenja struktura vodećih oni dovode svoje sestre

na pozicije, nevezano da li je ona kvalificirana, da li ona uopće će dobro obavljati taj posao. Znači kvaliteta nije uopće pitanje. Pitanje je što ona njemu paše iz ovog ili onog razloga. Nema nikakvog glasanja da mi kao kolektiv glasamo za nekoga i da ja godišnje ocjenjujem tog tko mene vodi i tko upravlja s nama. Toga nema. Dok s druge strane taj ko tebe vodi i upravlja ocjenjuje tebe kao zaposlenika. To ti je isto ono kada gledaš sve na kontradikorno jednosmjerno. Neće bit promjene dok se to ne promjeni. Moje neko mišljenje.“ (Ivana)

Na pitanje što se čini kako bi se suzbio takav *mobing* na poslu, Ivana odgovara: „*Koliko sam vidjela ljudi pišu dopise. Ali, nažalost, šalju anonimne dopise na koje se ne reagira uopće zato što taj netko tko je na poziciji tko vrši mobing je politički potkovan. Tako da se ne može ništa promijenit, nažalost, dok se ne promijeni uopće struktura vođenja. Tak da ono, bukvalno...nastavljamo dalje.“ (Ivana)*

Drugi smjer pitanja obuhvaćen ovom tematskom cjelinom, jest problematika odlaska iz Hrvatske. Rezultati dobiveni u istraživanju su raznoliki, povezani su uglavnom sa zadovoljstvom trenutnog zaposlenja te općenitim zadovoljstvom samim sobom i svojim mjestom u društvu. Dio sudionika istraživanja ne žele otići iz Hrvatske jer su zadovoljni trenutnom situacijom, a misle da uz dovoljno ulaganja i rada mogu pristojno živjeti i u svojoj domovini.

„Ne osuđujem nikog tko odlazi, svatko ima pravo na to i svatko će donijet tu odluku za svoje. Međutim, eto... Ja sam jedna od onih koji ostaju tu. Eto... Ne, ne vidim neke velike potrebe za raspravom o tome. Ko misli da su mu da mu je bolje i da će mu biti bolje ako ode neka ide, tko misli da će mu biti bolje da ostane nek ostane i to je to.“ (Josipa)

„Ja sam nekako bila nastrojena da u Hrvatskoj, i uvjerenam sam još u to... da u Hrvatskoj se može živjet, ali mislim da morate, puno, puno jače radit i više radit da biste se nekako u Hrvatskoj mogli živjet, a ne preživljavat. Zato što ljudima je nekako usađeno da je u Hrvatskoj preloša situacija, i u većini zapravo slučajeva je, ja se s tim slažem, ali opet smatran da ako ste jako dobri u nečemu i ako ako nešto volite, i u Hrvatskoj možete bit uspješni. I onda da nekako nema potrebe, bar u mom slučaju, da iden vani. Zato što mi sam novac, kao novac, nije glavni imperativ. Odnosno, smatram da novac kao novac nije ovaj.... sredstvo sreće. Ajmo to tako reći. Dakle, ako bih u Hrvatskoj mogla živjet sa nekakvom plaćom normalnom, dakle ne preživljavat nego

živjet normalno, onda definitivno ne bi išla u... negdje na Zapad, za 4 puta veću plaću jer stvarno mi ne treba. Evo, to bi bio moj odgovor.“ (Maja)

Petar iz Hrvatske ne želi otići jer uz karijeru informatičara ima još i karijeru glazbenika: *„Jesam razmišljao sam puno puta. Razlozi zbog kojih nisam otišao uopće nisu vezani za nekakav... vezanost za domovinu, ili takve, ovaj... takvi principi. Neg je, budući da se trenutno bavim i glazbom haha, ovaj i trenutno radim nešto s tim ne želim otić dok... dok još mogu nešto s tim napraviti.“ (Petar)*

Luka razmišlja kako bi otišao iz Hrvatske, međutim ne želi ostaviti obitelj. A kao problem navodi i financije u fazi prilagodbe novoj sredini: *„... protiv su mi to što bi morao ostaviti svoju obitelj, morao bi ostaviti nećake i nećakinju koji su mali i rastu. Isto i mamu samu. I protiv je još jedino što mislim da se samo tu u Hrvatskoj mogu osjećat kao doma. Dok vani mislim da to nikad nije to. Zapravo, dok ta dva neka glavna... sam još tu. I na početku je skuplje generalno, kad se krene.“ (Luka)*

Ivana i Marko razmišljaju o odlasku iz Hrvatske i vrlo vjerojatno će to i napraviti. Glavni razlog jesu veće plaće sukladno koeficijentu i bolje vrednovanje struke, kao i mogućnost napredovanja i dodatnog obrazovanja.

„Meni nije interesantna Irska, Njemačka, Austrija. Meni su interesantni Emirati. Zato što bi automatski u startu dobila izdašnu svotu novaca za posao koji bi radila i zanimljivo je to što oni zapošljavaju ljude isključivo iz struke i ja tamo dolazim i radim isti posao koji radim ovdje, samo su uvjeti mnogo, mnogo bolji. Tak da, da... [...] Komparativno gledajući osnovica plaća mi je 6000 eura, što neću ovdje zaraditi nikada i imam 55 dana godišnjeg. Prva tri mjeseca koncipirano je tako da si u toj nekoj karanteni di si u sustavu edukacije, imaš svog mentora, nakon tri mjeseca ti si tamo naravno regulativni član koji sudjeluje u radu. Radio bi posao isti koji bi radila ovdje. Svaki prekovremeni sat mi se plaća 50 eura, svaki mjesec mi je omogućena avionska karta u iznosu 400 eura u smjeru koji želim. Ono u smjeru Zagreba i vratim se gore haha. U biti prvih godinu dana ti novci koje gore zarađuješ ne trošiš zato što si u tom nekom europskom getu smještena gdje su svi naši ljudi, ono svi ljudi koji dolaze iz svijeta tamo radit, tamo u biti oni imaju 3 velike bolnice i u sve 3 rade stranci. S tim da ti je šaik vlasnik te bolnice. To je ono što je njih... i što je još intersantno, interesantno mi je to iz 3 razloga. Što? Prvo, zaradit ću novce koje ovdje neću zaraditi nikada. Drugo pričat ću engleski konstantno što će mi biti fenomenalno,

jer ću ga pričati kao da mi je materinji. Treći razlog je da ću proputovat svijet. Ja da bi ovdje otišla na putovanje svijetom ja moram dobro dobro štediti ili uzet to na rate. Što je ono realnost života u Hrvatskoj. Sad sam trenutno u fazi da proučavam sve to...“ (Ivana)

Marko je gotovo siguran da će otići iz Hrvatske i nada se to ostvariti već slijedeće akademske godine. Njemu je odlazak iz Hrvatske velika prilika za dodatnim obrazovanjem i napretkom u glazbenoj karijeri: *„Pa nadam se da ću upisat ili da ću uspjet otić na apsolventskoj na neki Erasmus pa tamo upisat specijalizaciju naknadno, postdiplomski, nešto. Ili jednostavno nakon faksa skupit lovnu da odem jednostavno na audicije van, pa... kroz par godina možda dobit neki posao vani. [...] Razmišljao sam čak da upišem, pošto vani su ... glazba je i dalje 3 + 2 i naših 5 godina ovdje se svugdje vani gleda ko 3. Što je loše i dobro, meni trenutno u ovoj situaciji gdje nisam zadovoljan sa svojom razinom trenutno je dobro. Mogu otić negdje van i završit još 2, ali najčešće ljudima je to užas. Ono, završiš tu 5 pa sad još moraš 2 negdje. Pa bi možda otišao na taj kao zadnji dio. Ili ovo...postdiplomski negdje vani. Isto to, za instrument. Čisto sam da radim sa što više ljudi. Jer... jedna osoba ti ne može prenijet sve znanje vezano za instrument. To je definitivno premalo.“ (Marko)*

Treći smjer pitanja povezan je sa percepcijom hrvatskog društva o zanimanjima sudionika istraživanja. Zanimljivo je kako jednino informatičar Petar navodi da misli da se njegovo zanimanje cijeni u hrvatskom društvu, svi ostali navode da im se zanimanja ne cijene ili da se ne cijene dovoljno.

„Ne, haha, ni najmanje. Zato što... mislim da ljudi nisu upoznati uopće koje titule mi možemo imat, šta mi to prolazimo sve, da mi stvarno imamo faks, da to nije tečaj, da mi ne sviramo samo po klubovima i ljudi jednostavno ne znaju. Ni da mi studiramo i ne znaju... oni ne znaju... Znači, ti možeš otić na godišnji ne uzet knjigu u ruke ni jednom, ja svoj instrument ne smijem ispustit ni jedan dan. Znači, ja sam si evo dopustio najviše u životu 10 dana da nisam vježbao. Tak da ono... mislim da ljudi ne znaju...To je nešto, znaš ono, ti se pripremaš za rokove, kad su rokovi napeto ti je, učiš 8 sata dnevno. Nama je tako svaki dan. Ja za Božić vježbam, ja za Novu godinu vježbam, ja odem na ljetovanje i nosim [naziv instrumenta]. Tak da ljudi ne znaju to i ljudi misle „A gle njih oni sviraju“, a ljudi ne vide tu pozadinu šta treba napraviti da dođeš do tog da ti možeš stat pred nekog i svirat. Tak da, definitivno, mislim da imaju takav stav jer ne znaju i treba ih obrazovat.“ (Marko)

„Ne. Ne, zato što... mislim, cijeni. Hmmm. Ne cijeni se dovoljno u smislu popularnosti. Budimo relani, kad kažem da sam fonetičar, oni kažu „šta je to, jel to ono nešto s hrvatskim?“ Haha...ako ćemo tako. Ali oni koji znaju šta je fonetika vjerujem da ju cijene dovoljno. Ali da nema dovoljan medijski prostor i da nije dovoljno raglašena i razgranata među ljudima, to nije. To nije definitivno.“ (Josipa)

I posljednji smjer pitanja koji se bavi primjenom odabranih znanstvenih disciplina bio je povezan sa autopercepcijom važnosti vlastite struke za društvo. Svi sudionici istraživanja naveli su kako se smatraju svoje zanimanje važnim za društvo.

„To se zapravo često pitam, jer stvarno puno vremena ulažem u to, i ono, znaš, gledaš neke ljude...ne znam od vozača busa, čistačice, radnika u banci... Znaš ono, to su sve ljudi koji rade nešto što je tebi neophodno za život. A kao, šta ja radim? Ono. Sviram. Jel to stvarno bitno. Al onda, evo kroz na primjer, ovo što sam ti rekla kroz metodologiju El Sistema, kad vidiš da glazba može pomoć nekom da ga obrazuje ili ne znam... imao sam dečka s kojim sam radio, koji je s 9 godina dobio tumor, dok smo svirali skupa i ne znam... dolazio je svaki put kad bi ga pustili iz bolnice, dolazio je slušat nas kak sviramo i svirao bi triangl s nama. I njemu je to tolko pomoglo, i on se izliječio i vratio se nama i svira s nama. Znaš, tak neke stvari kad vidiš... Stvarno, da. A i glazba oblikuje puno ljudi po njihovom stavu, a da ne pričam o tome da nije bilo glazbe ja ne bi vidio svijeta, koliko sam vidio. Tak da, ono... To me je oblikovalo definitivno. I možda nije nešto što je nužno ljudima za preživljavanje, ali na nekoj višoj sferi, duhovnoj... ono... Širenju nekih obzora je bitno, da. I to je potrebno ljudima, jer nismo strojevi, ono. Imamo dušu i sve ostalo a to treba njegovat... a glazba je jedno od tih.“ (Marko)

6.4. Tematska cjelina 4: Društveni aktivizam i politička participacija mladih iz različitih znanstvenih disciplina

U ovom dijelu studije slučaja bavila sam se pitanjem društvenog aktivizma i političke participacije i kako mlad koji završavaju ili su tek završili studij u različitim znanstvenim disciplinama vide svoje mjesto u društvu kroz te dvije kategorije. Za početak, mladima sam ostavila da sami definiraju što za njih znači društvena aktivnost. Dobiveni su slijedeći odgovori:

„Pa upravo to da se organiziraju stvari koje... da se događa nešto. Možda u glazbi da je netko društveno aktivan bi rekao da održava koncerte, da pokušava obrazovat druge ljude. Znači da proširi glazbu na mase, kojima to nije poznato. Jer ljudi najčešće možda nemaju priliku bit u doticaju s klasičnom glazbom. To je i dalje ono, tabu tema. Ono sad da netko ode poslušat orkestar. Tak da mislim da u tom smislu društveno aktivan je netko tko organizira takve stvari. Da proširi glas o tome. Također netko ko se trudi obrazovat sebe i nakon faksa. Ić na seminare. I takve stvari.“
(Marko)

„To znači, ajmo reći detektirat nekakve... Neka pitanja, probleme koje mu... koje se postavljaju društvu u cijelosti i onda djelovati prema njima. Sada...aktivno djelovat prema tim pitanjima, prema rješavanju tih pitanja, to jest prema odgovoru na ta pitanja i rješavanju tih problema. Sad... mnogi su, mnoge su mogućnosti društvenog djelovanja. Svatko odabire neki svoj put, ili ne odabire. To je to.“ (Josipa)

„Meni prvo što padne na pamet, bar iz nekakve studentske percepcije. To je rad u različitim udrugama. Možda zato što ja različite ljude upoznajem kroz rad udruge iako, naravno, društvena aktivnost uključuje i niz aktivnosti koje možda nisu vidljive studentskoj populaciji. Pa tako ako netko, primjerice, volontira u različitim udrugama koje nisu studentskog tipa to recimo mi studenti nećemo vidjet, a to svakako spada u neku društvenu aktivnost. Iz moje percepcije, ovaj društvena aktivnost u kojoj ja trenutno se nalazim, to su više manje udruge i suradnje s različitim udrugama. Što je definitivno lijepo, ali društvena aktivnost je jako široka.“ (Maja)

„Pa da pridonosiš nekom društvenom boljitku, boljitku društva.“ (Ivana)

„Pa znači da si bitan haha. Da nekak to što ti radiš, šta god da odabereš, da motivira druge ljude i daje neku promjenu u društvu.“ (Petar)

„...netko tko pokušava napraviti nekakve promjene u društvu. Bilo ne znam, volontiranjem, ulaganjem svojeg vremena ili tako nešto. Možda i novaca ako nemaju vremena a imaju novaca. Najčešće društveno aktivni ljudi, oni koji sebe tako smatraju, su aktivni na Face-u i žale se, hahaha.“ (Luka)

Iz ovog istraživanja, moglo bi se zaključiti da mladi društvenu aktivnost definiraju na temelju onoga kako oni djeluju u društvu. Kod mladih koji su još studenti (Marko, Luka i Maja) uočava se isti obrazac: oni sudjeluju u različitim studentskim udruženjima i

volontiranjima i to smatraju društvenom aktivnošću. Zaposleni mladi, koji su završili fakultete društvenu aktivnost tumače kao rad za korist općeg dobra. Također, sebe smatraju društveno aktivnima ali zbog samih karakteristika poslova koje obavljaju.

Nadalje, razmatralo se viđenje vlastitog mjesta u društvu kroz prizmu političke aktivnosti. Nitko od šest sudionika istraživanja nije politički aktivno i ne participira ni u kojem političkoj organizaciji. Razlozi za njihovu apolitičnost svode se na nepovjerenje u moralnost i ispravnost politike te nemogućnost izbora i manjak političkih opcija u Hrvatskoj.

„Ne, ne nisam. Nisam učlanjena u ni jednu stranku, jednostavno me ne zanima taj vid izražavanja. Mislim, gle, te teme su klišeji. Lijevi su lijevi, desni su desni, centar je centar. Nemaš se više kom obratit. Ne znam ni zašto bi se uopće pridružila nekome, nitko ne izražava neke moje stavove i želje. U konačnici su svi pokazali kakvi jesu i... kažem, od tog političkog svrstavanja bježim.“ (Josipa)

Sličan stav zauzeli su svi ostali sudionici istraživanja. Ono što je specifično jest i to da svi misle da se znanstvenici i umjetnici ne bi trebali baviti politikom. Najčešće objašnjenje jest to da se znanost treba odvojiti od politike, da se znanstvenici time priljaju i da to samo dokazuje da nisu dobri u svojoj struci. Također, studentica Prehrambeno-biotehničkog fakulteta, smjer nutricionizam, Maja, smatra kako bi se politika trebala baviti znanosti, a ne znanost politikom jer se u Republici Hrvatskoj premalo ulaže i izdvaja za znanost, a prema njoj, za to je odgovorna politika.

„Pa mislim da se prljaju, da prljaju ruke s nečim što realno i neće puno pomoći ni njima u karijeri a i neće puno promijeniti...“ (Petar)

„Smatram da medicinari uopće ne bi trebali biti politički angažirani. Zašto? Zato što svi u našem društvu koji su politički angažirani u mojoj struci, nisu dobri ovaj... u svojoj struci. Zato su otišli u politiku. Zato što politika u ovoj državi gura ljude. Znači ako si ti trenutno članica vladajuće stranke, ti ćeš profitirat. Nevezano koliko si ti kvalificirana za svoj posao i da li ti njega uopće obavljaš dobro. To uopće nije bitno...pitanje je da li si ti za njih dobar. To je nažalost, to je... zato nema promjene. Zato... poglavito u medicini nema promjena na bolje jer svatko tko je došao na bilo kakvo vodeće mjesto gleda isključivo svoju guzicu pa ćemo onda vidjeti što dalje i kako, jel. Zato nema promjena, zato što svaka promjena bi dovela do toga da

promjeni se i on s vlasti. Taj koji je tamo. Tak da... Nažalost, je, nažalost smo tu gdje jesmo.“ (Ivana)

„Smatram da bi se više politika trebala baviti znanstvenicima, nego znanstvenici politikom. Zato što u samu znanost u Republici Hrvatskoj ide jako, jako malo novca iz politike. Tako da mi kao zemlja smo, u smislu znanosti, jako loše prepoznati od naše politike. I onda mislim da bi trebalo restrukturirati politiku da opet u znanosti imamo više novaca. Jer pokazatelj snage neke države je i znanost, politika i različite stvari koje se kupuju ili uzimaju, to je sve što dođe i prođe.“ (Maja)

6.5. Tematska cjelina 5: Promišljanja o vlastitoj budućnosti

Kako bih sudionike istraživanja potaknula na razmišljanje o vlastitoj budućnosti, ovaj tematski ciklus započela sam pitanjima o samostalnosti. Od sudionika istraživanja tražila sam da definiraju samostalnost. Najčešći odgovor za njih je bio da je samostalnost istovjetna financijskoj slobodi i neovisnosti, kao i spremnosti na suveren život bez da se očekuje i treba pomoć treće strane. Neki od odgovora glasili su ovako:

„Uuu... da možeš živjeti sam, neovisan o drugima, što financijski što ne znam društveno. Da se možeš maknuti od roditelja i takve stvari. A kad si muzičar da bi bio samostalan, kad bi uspio naći nešto gdje možeš svirati, da možeš preživljavati od toga. Kad bi kreirao neki možda svoj sastav s kojim bi djelovao, neku udrugu, neki orkestar, nešto u tom smislu.“ (Marko)

„Pa da... U određenim situacijama u kojima bi najradije potražila nečiju pomoć pobaš te situacije riješi sama. Znači ono, ajmo reći, da si navikla na nečiju pomoć od prije i da u to trenutku kažeš... I da si dosad te situacije rješavala pozivom na neki broj i traženjem pomoći od neke druge osobe, da u tom trenutku kažeš „Ok, sad to neću napraviti, idem probati sama, na neke načine... drugim putevima riješiti sama“. Eto, to bi možda bila samostalnost. Sad to može biti bezazlena stvar. Može biti kuhanje ručka, znaš? Nije važno, ali ono ajmo... Probam sad to bez tuđe pomoći.“ (Josipa)

Kao što je već rečeno, mladi koji su još uvijek na studiju navode kako rade studentske poslove, ali se ne financiraju u potpunosti sami. Ostali mladi, koji su završili studij i rade u struci navode kako se financiraju sami i kako im zaposlenje može riješiti financijsko pitanje. Međutim, samo jedna sudionica istraživanja, magistra sestrinstva Ivana živi sama u vlastitom

stanu. Svi ostali žive u iznajmljenim stanovima i dijele životni prostor sa sustanarima (Marko, Josipa, Maja i Petar), dok Luka živi sa majkom. Svima je želja u bliskoj budućnosti pronaći posao kojim bi mogli riješiti financijsko i stambeno, odnosno, egzistencijalno pitanje.

Kako bih istražila viđenje vlastitog mjesta u društvu kod mladih iz različitih znanstvenih disciplina, sudionicima istraživanja postavila sam pitanje o njihovom mišljenju prema osnivanju obitelji i roditeljstvu. Svi se sudionici istraživanja vide u ulozi bračnih partnera i roditelja, ali isto tako svi navode kako još uvijek nije vrijeme za to. Ono što se očekuje jest stalno zaposlenje, rješavanje egzistencijalnog pitanja, napredovanje u karijeri, završetak zadovoljavajuće razine obrazovanja. Mladi navode kako uz sadašnji tempo života ne bi imali vremena ostvariti se u ulozi životnog partnera i/ili roditelja. Isto tako, smatraju kako ih njihovo visokoobrazovanje i potencijalno zaposlenje u znanosti i/ili struci neće spriječiti u tome da se posvete obitelji.

„Uuuu... zašto ne hahaha. U prikladno vrijeme zašto ne. Ali me smeta taj stav da to mora bit u određeno vrijeme. To definitivno. Pogotovo kod nas muzičara jer...sve dolazi malo kasnije. Kod nas je jako teško naći odmah posao nakon diplome. I to ti odmah u startu odgađa sve na kasnije. A i život muzičara je težak. Ono... na primjer. Ti da si trudan i da ne vježbaš 9 mjeseci to ti znači godinu dana oporavka.“ (Marko)

„Okej, pa smatram, odnosno nadam se da ću nakon završetka, ako uspješno završim taj drugi fakultet, uistinu bit financijski samostalna i to naravno podrazumjeva da ću bit u svom stanu i da ću imat svoj stan. A sad ovo pitanje sa obitelji... To je opet onaj put... Ne znate šta će se desit na tom putu, ja se nadam da će se to ostvarit, ali Bože moj, ne znamo što će se desit kroz 5 godina. Te nekako, koje su možda najbitnije stvari u životu, nekako prepustim da se dogode a ne da ih tražim.“ (Maja)

„Ja sam ti onaj tip mlade osobe koji ne razmišlja o tome da bi se udala i imala djecu. Zašto? Zato što ne želim da se upustim u to ako nemam idealne uvjete. Znači ja, ako su u mene roditelji jako puno uložili ja gledam na to da sam ja možda generacija koja je i obrazovanija od svojih roditelja i gledam da moji potomci jednoga dana imaju bolje uvjete nego što sam ja imala. Sad trenutno ne gledam u tom smjeru.“ (Ivana)

Na koncu, mlade sam pitala kako vide svoju budućnost u slijedećih pet godina. Sudionici koji su još na fakultetima izjavili su da se nadaju uspješno završiti fakultete, naći zaposlenje u struci i nastaviti napredak u školovanju. Oni koji su zaposleni nadaju se ostati na

tom radnom mjestu ili napredovat. Svi svoju budućnost vide u smislu karijere i samostalnosti, nitko nije spomenuo osnivanje vlastite obitelji. Društveno aktivni mladi, nadaju se nastaviti sa svojim radom u tom smislu.

„Pa evo neka ideja je da upišem absolventsku godinu i da dobijem barem semestar negdje vani. Pa možda odem nakon tog negdje van. A za to vrijeme mi je želja da ta udruga koju sam osnovao, da naraste do tog da funkcionira, da pruža prilike drugim ljudima. I eventualno nakon toga se zaposlim. Ne bih htio ovdje, ali ako dobijem priliku zašto ne. Ali prvo da budem zadovoljan sa svojom razinom svirke.“ (Marko)

„Pa, nastavio s ovim s čim se bavim. S obje karijere. Vidim se da imam nešto iza sebe. Da možda sa 32 mogu reć „Okej ja sam napravio ova tu tri albuma, snimio sam novih 10 glazbenih spotova, 15. Ja sam autor toga. To je postalo to i to. Napravio sam ovu aplikaciju koju koristi 24000 ljudi, koju koristi milijun ljudi.“ Ne znam. Vidim se ko iskusniju osobu s više znanja i nadam se drukčijih stavova neg sad. Mislim da ak imaš stalno isti stav nešto nije u redu, očito se onda ništa ne mijenja, nije inteligentno da imaš stalno isti stav. Vidim se da imam nešto iza sebe i kreativno stvoreno, da mogu, da imam osjećaj da sam nešto napravio. Da.“ (Petar)

6.6. Diskusija

Nalaze istraživanja najbolje je prikazati u kontekstu odgovora na specifična, a zatim i na opće istraživačko pitanje ovog rada. Mladi su studij kojeg završavaju ili su završili odabrali prema vlastitim preferencijama. Motivi su im bili ljubav prema nekom određenom pitanju, predmetu ili znanosti koja se vuče još iz osnovne i srednje škole. Drugi najčešći motiv koji se javlja jest želja da se pomogne ljudima i doprinese razvoju društva. Studij u Zagrebu mladi upisuju iz različitih razloga; neki smatraju da je u Zagrebu dobivaju najbolje znanje, neki u Zagreb dolaze zbog prijatelja, neki dolaze i/ili ostaju u Zagrebu jer imaju riješeno financijsko i stambeno pitanje, dok neki dolaze u Zagreb jer se njihova struka može izučavati samo na Sveučilištu u Zagrebu.

Zanimanje za studij se kod mladih razvija kumulativno. Interes za studij nastao je u prethodnim razinama školovanja, a razvio se kroz omiljene predmete i praktični rad na samom fakultetu. Upravo je praktični rad, odnosno nedostatak istog, jedna od glavnih zamjerki sudionika istraživanja studiranja u Zagrebu. Od mana studiranja navode još i nedovoljnu suradnju s profesorima, zastario način učenja, neusklađenost tržišta rada s

ostvarenim koeficijentima. Mišljenje o struci od početka studija do završetka studija kod mladih su se uglavnom mijenjala kako su oni sazrijevali i počeli shvaćati značenje znanosti i znanstveno rada. Većina njih je zadovoljna sa studijem i obrazovanjem kojeg su stekli.

Mladi su se prilikom upisa studija većinom raspitivali o tome gdje se sa završenom određenom znanstvenom disciplinom mogu zaposliti. Mogućnost zaposlenja u Hrvatskoj je dobra za mlade koji dolaze iz STEM područja⁶⁹ i medicine, dok mladi iz društveno-humanističkih znanosti, umjetničkih usmjerenja i prirodoslovno-matematičkih znanosti navode poteškoće prilikom traženja posla u struci. Iskustva zaposlenja u struci imaju mladi koji su završili studij i oni navode kako nisu imali većih poteškoća sa zaposlenjem, štoviše, posao su dobili ubrzo nakon samog završetka studija. Ono što je zanimljiv rezultat jest da svi mladi, osim osobe koja je završila Fakultet elektrotehnike i računalstva smatraju kako se njihovo zanimanje ne cijeni dovoljno u hrvatskom društvu. S druge strane, svi mladi smatraju svoje zanimanje važnim i korisnim za društvo.

Sudionici su potaknuti da sami definiraju društveni aktivizam. Oni su ga definirali prema onome kako sebe smatraju društveno aktivnim. To je najviše u pogledu aktivnosti u studentskim udrugama i volontiranju, te kroz prizmu obavljanja svog posla kojeg smatraju društveno važnim. Od ostalih društvenih aktivnosti neki od njih navode poluprofesionalno bavljenje glazbom i književnim radom. Svi mladi smatraju kako se visokoobrazovane osobe, posebice znanstvenici trebaju baviti društveno korisnim radom i biti društveno aktivni.

Što se političke participacije tiče, sudionici istraživanja ističu svoju apolitičnost. Nisu politički aktivni i ne participiraju niti u kojoj stranci. Njihovo mišljenje o politici je negativno. Politiku karakteriziraju kao moralno neispravnu te smatraju da se znanstvenici i ljudi iz struke ne bi trebali baviti politikom. Samo jedan od sudionika istraživanja navodi da bi se politikom bavio onda kada bi imao izravne koristi od toga.

Mlade se je zatim pitalo da definiraju što za njih znači samostalnost. Najčešća definicija uključivala je financijsku samostalnost te samostalnost u smislu neovisnosti od pomoći treće strane. Troje mladih koji su završili studij i rade u struci navode kako su financijski samostalni, dok mladi koji još uvijek studiraju navode kako rade studentske poslove, ali i dalje ne osiguravaju sebi potpunu financijsku samostalnost, već traže pomoć roditelja. Samo jedna osoba uspjela je kupiti vlastiti stan te navodi da je u potpunosti

⁶⁹ STEM područje je engleski akronimni naziv za četiri područja znanosti Science (znanost), Technology (tehnologiju), Engineering (inženjstvo) i Mathematics (matematiku).

samostalna. Ostali dijele životni prostor sa sustanarima i roditeljima. Svi sudionici istraživanja navode kako se nadaju da bi im zaposlenje u struci moglo donijeti financijsku samostalnost i riješiti njihovo egzistencijalno pitanje.

Konačno valja odgovoriti i na opće istraživačko pitanje, koje je glasilo „*Kako izgleda slučaj viđenja vlastitog mjesta u društvu kod mladih iz različitih znanstvenih disciplina, koji završavaju ili su završili studij na Sveučilištu u Zagrebu?*“ Mladi iz različitih znanstvenih disciplina koji završavaju ili su završili studij na Sveučilištu u Zagrebu svoje mjesto u društvu vide prvenstveno kroz prizmu znanosti, odnosno struku koju završavaju ili su završili. Na pitanje gdje se vide u sljedećih pet godina, svi redom odgovaraju kako žele raditi u struci, napredovati u struci i obrazovati se u struci. Zaključak jest kako je školovanje (sve od osnovne i srednje škole kada se razvijaju prvi motivi i želje za upisom studija te ljubav prema određenoj znanstvenoj disciplini, pa do fakulteta) uvelike utjecalo na viđenje vlastitog mjesta u društvu. Fenomeni poput društvenog aktivizma i političke participacije isto tako ovise o vrsti i visini obrazovanja. Važno je za reći kako svi mladi koji su sudjelovali u istraživanju vide sebe u budućnosti u ulozi životnog partnera i roditelja, ali ne žele ubrzavati s tom opcijom i ne žele da ih društveno uvjetuje na takve odluke.

7. ZAKLJUČAK

Ova studija slučaja, kao kvalitativni oblik sociološkog istraživanja, potvrdila je neke od dosadašnjih istraživanja opisanih u prvom dijelu rada. Što se samog obrazovanja tiče, mladi su zaista u većoj mjeri zadovoljni studijem u Hrvatskoj, iako bi kada bi im se pružila prilika otišli u inozemstvo na školovanje. Međutim, problem im stvara ekonomska situacija i manjak sredstava za takvo ulaganje u obrazovanje. Većina mladih koji su sudjelovali u ovom istraživanju ima aspiracije ići na više razine obrazovanja, ali pritom treba pripaziti i uzeti u obzir da ih je dvoje od šestoro tek na preddiplomskoj razini studija. Ostali koji su na diplomskoj razini pripadaju skupini iznimno uspješnih studenata koji se žele baviti znanstvenim radom. Oni koji su izjavili kako ne žele i nemaju aspiracije za daljnje školovanje su studenti koji nisu završili znanstveno, već stručno usmjerenje i zadovoljni su njime.

Nadalje, rezultati ovog istraživanja su u korelaciji sa dosadašnjim istraživanjima društvene aktivnosti mladih. Većina mladih društveno participira u pogledu udruga i organizacija, volontiranja te bavljenja sportom. Mladi koji su sudjelovali u istraživanju politički ne participiraju što ide u korist rezultatima prijašnjih istraživanja. Isto tako, mišljenja mladih o politici u Hrvatskoj slična su mišljenjima mladih koji su sudjelovali u anketnim istraživanjima provedenim u sklopu različitih projekata Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu.

Što se tiče nezaposlenosti mladih, ovo istraživanje dalo je ponešto drugačije rezultate iako se u obzir treba uzeti kako cilj ovog istraživanja nipošto nije generalizacija i zaključivanje na razini populacije a to, s obzirom na vrstu rada, nije niti moguće. Ipak, moglo bi se primijetiti kako troje mladih koji su završili studij i koji su sudjelovali u ovom istraživanju navode kako rade u struci, dok ostalo troje navodi kako rade različite studentske poslove. Nitko od sudionika istraživanja nije naveo nezaposlenost. Međutim, nemogućnost zaposlenja i smanjena mogućnost zaposlenja jesu primarni razlozi koje mladi iz različitih znanstvenih disciplina navode kao motiv za odlazak iz Hrvatske na rad u inozemstvo. Želju za odlaskom iz Hrvatske pokazuje polovina sudionika istraživanja.

Ovo istraživanje, provedeno u sklopu diplomskog rada, pokazalo se kao zaista zanimljiv, izazovan i prije svega koristan sociološki pothvat. Koristan je utoliko što se istraživanjem mladih, slušanjem njihovih mišljenja i želja može promijeniti čitava politika prema mladima i pristup problemima mladih. Tako bi se riješio velik dio problema koji

općenito more hrvatsko društvo; nedovoljne prilike, neusklađeno obrazovanje i potrebe tržišta rada, društvena i politička pasivnost te iseljavanje koje ima ekonomske, gospodarske, ali i moralne uzročnike. Rad je dao mnogo informacija, ovdje su iskorištene samo najvažnije i najpotrebnije kako bi se odgovorilo na istraživačko pitanje. Ostaje samo težiti tome da se u nekom budućem, strukturom manje ograničenom istraživanju iskustva mladih iz različitih znanstvenih disciplina prikažu u punom opsegu. Moje nade usmjerene su ka tome da će se i za mlade sociologe otvoriti radna mjesta, prilike za rad i napredak te mogućnosti da se ova i još mnoge druge, korisne teme istraže i objave.

8. DODACI

8.1. Protokol za dubinski intervju

Lana Končevski

PROTOKOL ZA POLU-STRUKTURIRANI INTERVJU

Studija slučaja viđenja vlastitog mjesta u društvu kod mladih iz različitih znanstvenih disciplina

1. Datum, vrijeme i mjesto intervjuiranja:

2. Šifra sudionika/ce:

3. Spol: M Ž

4. Dob sudionika/ce:

5. Znanstvena disciplina:

I. UVODNA PITANJA – Motivi za upis studija i iskustvo studiranja u Zagrebu

1. Recite mi, za početak, koliko imate godina?

2. Jeste li iz Zagreba ili dolazite iz nekog drugog mjesta?

2. Ako dolazi iz drugog mjesta - Zašto ste se odlučili upisati studij baš u Zagrebu? Je li u mjestu iz kojeg dolazite bilo mogućnosti za upis istog ili srodnog studija?

3. Kakvo vam je /je bilo iskustvo studiranja u Zagrebu? Što biste izdvojili kao najveće prednosti studiranja u Zagrebu? Prema vašem iskustvu, koje su mane i nedostaci studiranja u Zagrebu?

4. Zašto ste upisali studij koji trenutno završavate / ste završili? Koji su bili vaši motivi za upis tog studija? Je li to bio vaš prvi izbor?

4.1. Ako je – Kada ste shvatili da baš to želite studirati? Je li studij ispunio vaša očekivanja?

4.2. Ako nije – Što ste željeli upisati? Zašto niste to upisali? Žalite li sada zbog toga?

II. RAZVIJANJE INTERESA ZA STUDIJI – Odabir smjera ili istraživačkog područja; aspiracije za upis viših razina studija

1. Možete li mi objasniti kako je vaš studij koncipiran: postoje li preddiplomski i diplomski studiji, koliko traju? Koju titulu dobivate sa završenim razinama? Što je potrebno obraditi i položiti da se dobije određena akademska titula u vašoj znanstvenoj disciplini? Koju se vi akademsku titulu dosad stekli?

2. Jeste li mogli birati između različitih znanstvenih usmjerenja, primjerice znanstvenog i nastavničkog usmjerenja? Koji ste vi izabrali? Zašto baš taj? Jeste li zadovoljni odabirom?

3. Koje vas teme iz vaše struke najviše privlače? Što vam je / je bilo najzanimljivije učiti na studiju?

4. Postoji li mogućnost prelaska na višu razinu znanstvenog rada poput postdiplomskog studija ili specijalizacije u istraživačkoj disciplini? Razmišljate li o tome? Jeste li se raspitali koji su uvjeti za to? Odgovaraju li vam ti uvjeti?

5. Je li se vaše mišljenje o struci promijenilo od početka studija do danas?

5.1. Ako da – Opišite na koji način i zašto?

III. PRIMJENA ODABRANE ZNANSTVENE DISCIPLINE U PRAKSI I MOGUĆNOSTI ZAPOSLENJA U STRUCI

1. Jeste li prilikom upisa studija istraživali mogućnosti zaposlenja u znanstvenoj disciplini koju ste upisivali? Što s vašom strukom možete raditi? Gdje biste se sve mogli zaposliti?

2. Radite li trenutno?

2.1. Ako da – Je li posao koji radite studentski ili ste zaposleni na ugovor o radu? Ima li posao koji radite veze s vašom strukom?

2.1.1. Ako da – Jeste li zadovoljni poslom? Postoji li mogućnost napredovanja? Hoćete li zadržati trenutni posao ili biste željeli promjenu, kakvi su vam planovi za bližu budućnost?

2.1.2. Ako ne – Tražite li zaposlenje u struci ili bliže području interesa?

2.2. Ako ne – Koji je razlog zašto trenutno niste zaposleni? Tražite li posao?

3. Kakva je trenutno mogućnost zaposlenja u Hrvatskoj s vašom strukom?

3.1. Ako je mogućnost zaposlenja mala – Što mislite zašto je tome tako? Kako se osjećate u vezi toga? Možete li učiniti nešto da to promijenite?

4. Razmatrate li mogućnosti odlaska iz Hrvatske?

4.1. Ako da – Zašto da? Biste li prihvatili bilo kakav posao ili biste inzistirali na zaposlenju u struci?

4.2. Ako ne – Zašto ne?

IV. DRUŠTVENA I POLITIČKA PARTICIPACIJA S OBZIROM NA ZNANSTVENE DISCIPLINE

1. Smatrate li vaše zanimanje važnim za društvo? Na koji način vaša znanstvena disciplina pridonosi razvoju društva? Smatrate li da se vaša struka cijeni u hrvatskom društvu – koji su vam dokazi/argumenti za to mišljenje? Koji su najistaknutiji ljudi iz vaše struke ili ljudi koje iznimno cijenate? Što treba da bi se postao istaknut ili cijenjen u vašoj struci? Jesu li kvaliteta u obavljanju posla i istaknutost u društvu u odnosu?

2. Kada se kaže da je netko društveno aktivan, na što vi prvo pomislite – što za vas to znači? Smatrate li za sebe da ste društveno aktivni?

2.1. Ako da – Na koji način? Što vas je motiviralo na tu društvenu aktivnost? Je li vaša društvena aktivnost potaknuta ili povezana sa znanstvenom disciplinom koju završavate / ste završili? Smatrate li da biste, kao _____ (osloviti sa strukom), trebali biti društveno aktivni? Osjećate li kakve benefite od vaše društvene aktivnosti? Koliko vam je osobno važno da budete društveno aktivni?

2.2. Ako ne – Zašto niste? Smatrate li da biste, kao mladi/a _____ (osloviti sa strukom), trebali biti društveno aktivni?

3. Jeste li politički aktivni?

3.1. Ako da – Gdje politički participirate? Što vas je potaknulo na političku participaciju? Što za vas predstavlja vaša politička participacija? Imate li kakve benefite od političke participacije? Smatrate li da bi znanstvenici trebali biti politički aktivni?

3.2. Ako ne – Zašto ne? Biste li politički participirali kada bi vam se pružila? Smatrate li da bi znanstvenici trebali biti politički aktivni?

V. VIDENJE VLASTITE BUDUĆNOSTI – financijska samostalnost, osnivanje obitelji

1. Što za vas znači samostalnost?

2. Živate li sami ili dijelite životni prostor s nekime?

2.1. Ako ne žive sami – S kime živite? Biste li željeli živjeti sami?

3. Financirate li se sami? Pomaže li vam netko?

3.1. Ako da – U kojem smislu primate pomoć?

5. Smatrate li da bi vam zaposlenje u vašoj struci moglo osigurati financijsku samostalnost i riješiti egzistencijalno pitanje?

6. Kakvo mišljenje imate prema osnivanju obitelji? Biste li željeli osnovati obitelj i kada? Biste li željeli postati roditelj? Smatrate li da biste mogli napredovati u znanosti/poslu s obzirom na obaveze koje roditeljstvo donosi?

7. I za kraj, s obzirom na to da ste na završetku studija / završili studij, podijelite sa mnom vaše planove za budućnost. Gdje se vidite, za primjerice, 5 godina?

8.2. Informirani pristanak

INFORMIRANI PRISTANAK

na sudjelovanje u kvalitativnom istraživanju za potrebe diplomskog rada pod nazivom
**Studija slučaja viđenja vlastitog mjesta u društvu kod mladih iz različitih znanstvenih
disciplina**

Naslov istraživanja: *Studija slučaja viđenja vlastitog mjesta u društvu kod mladih iz različitih znanstvenih disciplina*

Istraživačica: Lana Končevski

Institucija: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za sociologiju

Kratak opis teme istraživanja

Ovo istraživanje bavi se slučajem mladih koji završavaju ili su završili studij na Sveučilištu u Zagrebu i njihovim viđenjem vlastitog mjesta u društvu poslije završetka studija. Mladi uključeni u istraživanje dolaze iz različitih znanstvenih disciplina. Istraživanje se provodi za potrebe pisanja diplomskog rada pod mentorstvom doc. dr. sc. Marije Brajdić Vuković (mbvukovic@hrstud.hr).

Opis procesa istraživanja

Podaci potrebni za realizaciju ove studije slučaja prikupljat će se metodom dubinskog polustrukturiranog intervjua u prosječnom trajanju od oko 60 minuta. Sudionici istraživanja su mladi oba spola, u dobi od 24 do 29 godina koji završavaju ili su završili studij na Sveučilištu u Zagrebu. Intervju će biti sniman, a audio zapis intervjua bit će pohranjen pod šifrom na mjesto poznatom samo istraživačici te će se čuvati maksimalno 2 godine od datuma nastanka snimke. Svi u cijelosti ispisani transkripti intervjua bit će uništeni nakon objave rezultata istraživanja. Prilikom objave rezultata koristit će se dijelovi razgovora. Svaki sudionik bit će šifriran tako da se iz nadimka, inicijala ili roda ne može razaznati stvarni identitet osobe.

Mogući rizici i dobici

S obzirom na mjere zaštite identiteta sudionika prilikom procesa prikupljanja, obrade i pohrane podataka rizik sudjelovanja u istraživanju uklonjen je u potpunosti. Direktni (osobni) dobitak za sudionike ne postoji, ali rezultati ovog istraživanja pomažu ispunjenju ciljeva

diplomskog rada kojim će istraživačica završiti petogodišnji studij na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu i steći zvanje magistre sociologije.

Pravo na odbijanje i odustajanje

Kao što ste slobodno odabrali sudjelovati u studiji, tako ste slobodni odustati u bilo kojem trenutku. Također možete odbiti odgovoriti na pitanja koja smatrate neugodnim.

Povjerljivost

Sve informacije koje podijelite tijekom intervjua ostaju povjerljive. Identitet sudionika istraživanja i pristup izvornim podacima ograničen je isključivo na istraživačicu. Objavljeni rezultati neće ni na koji način ukazivati na Vaše ime, niti će se na temelju njih moći rekonstruirati Vaš identitet.

Dostupni izvori informacija

Ako ćete imati dodatnih pitanja slobodni ste kontaktirati istraživačicu na broj mobielja 098 1905 752 ili na email adresu ana.koncevski@gmail.com.

AUTORIZACIJA

Molim Vas da svojim usmenim pristankom autorizirate sudjelovanje u istraživanju:

Razumio/razumjela sam ovaj informirani pristanak te pristajem sudjelovati u ovom istraživanju.

Datum:

Ime istraživačice:

Potpis: _____

Informirani pristanak potpisan je u jednom primjerku koji pripada sudioniku istraživanja.

8.3. Prijava istraživanja 'Povjerenstvu za ocjenu etičnosti istraživanja'

**PRIJAVA ISTRAŽIVAČKOG PRIJEDLOGA *POVJERENSTVU ZA OCJENU*
ETIČNOSTI ISTRAŽIVANJA
ODSJEKA ZA SOCIOLOGIJU
HRVATSKIH STUDIJA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU**

Radni naziv projekta: *Studija slučaja viđenja vlastitog mjesta u društvu kod mladih iz različitih znanstvenih disciplina*

Voditeljica projekta: Lana Končevski

Mentorica: Marija Brajdić Vuković, doc. dr. sc.

Obrazloženje, svrha i ciljevi istraživanja:

Istraživanje se provodi u sklopu diplomskog rada kojim će istraživačica završiti petogodišnji diplomski studij sociologije i steći akademsko zvanje magistre sociologije. Svrha ove studije slučaja bit će da otkrije i opiše viđenje vlastitog mjesta u društvu kod mladih koji završavaju ili su završili različite znanstvene discipline na Sveučilištu u Zagrebu. U ovoj studiji središnji fenomen su *mladi*, a definirani su kao osobe oba spola u dobi od 24 do 29 godine koji završavaju ili su završili studiji u sljedećim znanstvenim disciplinama: društvene i humanističke znanosti, prirodoslovne znanosti, elektrotehničke znanosti, medicinske znanosti, biotehničke znanosti i umjetnička usmjerenja. Pod *viđenjem vlastitog mjesta u društvu* smatra se autopercepcija o važnosti pripadanja društvenoj zajednici sagledana kroz prizmu završenog visokog obrazovanja. Indikatori koji su korišteni za propitivanje ovog koncepta jesu motivi za upisivanje određenog studija, iskustvo studiranja u Zagrebu, zanimanje za smjer ili istraživačko područje unutar znanstvene discipline, interes za nastavak studija, zaposlenje u struci, financijska i egzistencijalna emancipacija te društveni aktivizam i politička participacija.

Znanstveno spoznajni cilj ovog istraživanja jest otkrivanje i opisivanje načina na koji mladi koji su završili studije u različitim znanstvenim disciplinama vide svoje mjesto u društvu i kakve su njihove želje i aspiracije za buduće školovanje, zaposlenje, privatni i javni život. Praktični cilj ove studije slučaja jest prikupiti i interpretirati predodžbe mladih o njima samima poslije stečenog visokog obrazovanja kako bi se bolje razumjele potrebe hrvatskog društva te se primijenila i/ili prilagodila socijalna politika mladih samim mladima.

Uzorak i metode predloženog istraživanja:

Primarna metoda u ovoj studiji slučaja bit će dubinski polustrukturirani intervju. Sudionici istraživanja bit će izabrani metodom prigodnog uzorkovanja. U uzorak će ući oni mladi koji završavaju ili su završili studij u jednoj od sljedećih šest znanstvenih disciplina: društveno humanističke znanosti, prirodne znanosti, elektrotehničke znanosti, medicinske znanosti, biotehničke znanosti i umjetnička usmjerenja. Planirani uzorak je šestero mladih ljudi bez obzira na spol i mjesto iz kojeg dolaze koji završavaju ili su završili studij na Sveučilištu u Zagrebu.

Opis zaštite sudionika istraživanja:

Pristup sudionicima u istraživanju

Sudionici istraživanja bit će mladi koji završavaju ili su završili studij na Sveučilištu u Zagrebu. Mladi će biti odabrani prigodno, s obzirom na dostupnost za istraživanje.

Pribavljanje informiranog pristanka za sudjelovanje u istraživanju

Sudionici istraživanja će o predmetu, svrsi i ciljevima istraživanja; načinu prikupljanja i čuvanja podataka; te povjerljivosti i zaštiti identiteta biti obaviješteni putem obrasca informiranog pristanka. Također, u informiranom pristanku stajat će i pravo sudionika da odbije odgovarati na pitanja koja smatra neugodnima i da u svakom trenutku prekine daljnje sudjelovanje u istraživanju. Obrazac će sudionici moći pročitati u pisanoj formi, a svoj dobrovoljni pristanak izreći će usmeno što će biti snimljeno diktafonom.

Zaštita povjerljivosti identiteta sudionika

Intervju će biti sniman diktafonom tako da se identitet sudionika maksimalno izbjegava. Također, bilo kakva druga spomenuta imena bit će šifrirana ili izostavljena prilikom transkripcije. Prilikom transkribiranja intervju identitet sudionika istraživanja (i eventualno drugih spomenutih osoba) bit će sakriven u šiframa tako da se iz šifre (inicijala, nadimka ili roda) nikako ne može odgonetnuti identitet sudionika.

Zaštita povjerljivosti podataka

Dubinski intervjui provodit će se na mjestu po odabiru samih sudionika, s tim da će biti napomenuto da bi to trebalo biti mirno i izolirano mjesto gdje druge osobe neće čuti ili ometati intervju. Isječci iz intervjua koristit će se u potpunosti kako ih je ispitanik rekao. Niti jedan dio neće se interpretirati niti mijenjati. Uz isječak iz intervjua bit će navedena šifra sudionika.

Način čuvanja podataka

Audio zapis intervjua i transkript bit će pohranjeni na mjestu poznatom samo istraživačici te nitko drugi neće imati pristup tim podacima. Audio zapis čuvat će se maksimalno 2 godine od datuma snimanja. U prikazu rezultata istraživanja koristit će se samo isječci intervjua, nikada intervju u cijelosti. Svaki u potpunosti ispisan transkript bit će uništen odmah po završetku istraživanja.

Ostvaruje li se istraživanjem izravna korist za sudionike?

Sudjelovanje u istraživanju ne donosi nikakve direktne (osobne) dobitke, osim što pomaže istraživačici obraniti diplomsku radnju i završiti petogodišnji studij sociologije na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu. Također, osim korištenja slobodnog vremena sudionika istraživanja, sudjelovanje u istraživanju ne donosi nikakve moguće rizike ili štete.

Uključuje li istraživanje potencijalnu štetu, rizik za sudionike?

S obzirom na navedene mjere zaštite identiteta i dobivenih podataka sudjelovanje u istraživanju nije štetno niti rizično za sudionike. Također, osim korištenja slobodnog vremena sudionika istraživanja, sudjelovanje u istraživanju ne donosi nikakve moguće rizike ili štete.

Tko su nositelji autorstva?

Autorice istraživanja su studentica Lana Končevski te mentorica Marija Brajdić Vuković, doc. dr. sc.

Voditeljica istraživanja:

U Zagrebu, 21. srpnja 2019.

(U potpisu)

8.4. Kodna lista

Lana Končevski

Studija slučaja viđenja vlastitog mjesta u društvu kod mladih iz različitih znanstvenih disciplina

KODNA LISTA

- I. MOTIVI ZA UPIS STUDIJA
 - Osobni motivi
 - Društveni motivi
- II. ISKUSTVO STUDIRANJA U ZAGREBU
 - Prednosti studiranja u Zagrebu
 - Mane studiranja u Zagrebu
- III. RAZVIJANJE INTERESA ZA STUDIJ
 - Motivi za odabir smjera kojeg mladi iz različitih znanstvenih disciplina završavaju / su završili
 - Mijenjanje mišljenja o struci od početka studija do danas
 - Aspiracije za upis viših razina studija
- IV. PRIMJENA ODABRANIH ZNANSTVENIH DISCIPLINA U PRAKSI
 - Raspitivanje o zaposlenju u struci prije upisa studija
 - Mogućnosti zaposlenja u struci u Hrvatskoj
 - Iskustva sa zaposlenjem u Hrvatskoj
- V. MIŠLJENJE O ODLASKU IZ HRVATSKE
 - Mogućnosti za zaposlenje u struci izvan Hrvatske
 - Razmišljanje o odlasku iz Hrvatske
- VI. PERCEPCIJA HRVATSKOG DRUŠTVA O ODABRANOJ STRUCI
- VII. AUTOPERCEPCIJA VAŽNOSTI ODABRANE STRUKE ZA DRUŠTVO
- VIII. DRUŠTVENI AKTIVIZAM
 - Definicija društvenog aktivizma
 - Društveni aktivizam mladih iz različitih znanstvenih disciplina
 - Značenje i važnost društvenog aktivizma visokoobrazovanog stanovništva po mišljenju mladih iz različitih znanstvenih disciplina
- IX. POLITIČKA PARTICIPACIJA
 - Politička aktivnost mladih iz različitih znanstvenih disciplina

- Značenje i važnost političke aktivnosti visokoobrazovanog stanovništva po mišljenju mladih iz različitih znanstvenih disciplina

X. PERCEPCIJA SAMOSTALNOSTI

- Definicija samostalnosti
- Doprinos studija i stečene struke za ostvarivanje samostalnosti i rješavanja egzistencijalnog pitanja

XI. MIŠLJENJE O OSNIVANJU OBITELJI

- Mišljenje mladih o osnivanju obitelji i roditeljstvu

XII. PROMIŠLJANJE O BUDUĆNOSTI

- Percepcija vlastitog mjesta u društvu za 5 godina

POPIS KORIŠTENE LITERATURE:

1. Adamović, M., Mežnarić, S. (2003) Potencijalni i stvarni „odljev” znanstvenog podmlatka iz Hrvatske: empirijsko istraživanje, *Revija za sociologiju*, sv. 34 (3-4)
2. Biličić, M (2005) „Metoda slučaja u znanosti i nastavi“, *Pomorstvo*, sv. 19 (1)
3. Creswell, J. (2007) *Qualitative Inquiry & Research Design*, 2. Edition, London: Sage Publication
4. Gvozdanović, A. et al (2019) *Istraživanje mladih u Hrvatskoj*, Zagreb: Zaklada Friedrich Ebert Stiftung
5. Halmi, A. (2005) *Strategije kvalitativnih istraživanja u primjenjenim društvenim znanostima*, Jastrebarsko: Naklada Slap
6. Ilišin, V. et al. (2013) *Mladi u vremenu krize*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i zaklada Friedrich Ebert Stiftung
7. Ilišin, V., Spajić Vrkaš, V. (2017) *Generacija osujećenih: mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
8. Ilišin, V., Spajić Vrkaš, V. (2015) *Potrebe, problemi i potencijali mladih u Hrvatskoj*, Zagreb: Ministarstvo socijalne politike i mladih
9. Ilišin, V. (2014) *Sociološki portret hrvatskih studenata*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
10. Kovačić, M., Horvat M. (2006) *Od podanika do građanina: razvoj građanske kompetencije mladih*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i GONG
11. Kovačić, M., Vrbat, I. (2014) „Znam da ništa ne znam“: politička kompetencija i politička participacija među mladima u Zagrebu, *Suvremene teme*, sv. 7 (1)

12. Miočić, I. (2018) „Fleksibilnost studije slučaja: prednos ili izazov za istraživače?“, Ljetopis socijalnog rada, sv. 25 (2)
13. Županov, J. (2002) *Umjesto pregovora*, u: *Mladi uoči trećeg milenija*, ur: Ilišin, V. i Radin, F., Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži

Internetski izvori:

1. CESI (2009) *Sudjelovanje mladih u politici grada Zagreba*, Zagreb: Centar za edukaciju savjetovanje i istraživanje [<http://www.cesi.hr/hr/sudjelovanje-mladih-u-politici-grada-zagreba/>, pristupljeno 25. srpnja 2019]
2. Eurostat (2019) *Tertiary educational attainment by sex, age group 30-34* [https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t2020_41&plugin=1], pristupljeno 25. srpnja 2019]
3. Friedrich Ebert Stiftung, *O nama – Zaklada Friedrich Ebert* [<https://www.fes-croatia.org/about/friedrich-ebert-stiftung/>], pristupljeno: 23. srpnja 2019.]
4. Sveučilište u Zagrebu, *Bolonjski proces - put prema zajedničkom europskom visokoobrazovnom prostoru*, [http://www.unizg.hr/studiji-i-studiranje/cjelozivotno-obrazovanje-i-usavršavanje/podrska_nastavnicima/ucenje-i-poucavanje-u-visokom-obrazovanju-upravo/bolonjski-proces/], preuzeto: 23. srpnja 2019]